

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 34 31. avgusta 1978 Leto XVI

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

Glavni in odgovorni urednik:
SILVO TERSEK

Novinarji:
Milena Štrajnar, Tone Urbas, Milan Vogel, Bojana Zokelj Jesih

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din; posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročniški oddelček -TV-15-:
Miklošičeva 28, pp 598 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
501000-833-30005 pri SDK Ljubljana

-TV-15- izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28, pp 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo
Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije številka 421/1-72 od 12. 4. 1974 se za -TV-15- ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk:
ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Vedno v prid borcem
str. 3

Dvanajsta brigada –
mlada in udarna
str. 5

Široke možnosti
muzeja v Begunjah
str. 6

Komen pred velikim
praznikom
str. 9

Človek, ki ljubi
domovino, veliko
prenese
str. 12

Gradili so vse življenje

Minulo soboto se je ob srečanju nekdanjih borcev in aktivistov iz slovenskih železarn zbralo v Sentanelu na Koroškem čez 1500 ljudi. Letošnje srečanje borcev-železarjev je že šesto po vrsti, drugič pa so se zbrali na Koroškem in bili gostje ravenskih železarjev. Prišli so iz vseh slovenskih železarn, medse pa so povabili tudi predstavnike ZZB NOV Slovenije, sindikata ter predstavnike koroških partizanov.

Sentanelčani so se na srečanje in sprejem borcev dobro pripravili. Ob številnih pozdravnih govorih predstavnikov posameznih železarn ter poslovnega sveta sestavljene organizacije združenega dela Slovenskih železarn je zbrane pozdravil tudi tovariš Janez Vipotnik, predsednik Republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, ki je še zlasti poudaril pomen tovrstnih srečanj za negovanje revolucionarnih tradicij.

Nekdanji borci, aktivisti in drugi udeleženci narodnoosvobodilne borbe – železarji so obujali spomine na NOB, sklepali nova prijateljstva ter utrjevali »čvrste vezi našega bojnega tovarštva« kot je dejal eden od govornikov. Beseda je tekla tudi o napredku slovenskega železarstva v preteklosti ter o načrtih za prihodnost.

Srečanje borcev – železarjev je prijetno zaokrožil kulturni program šentanel-ske kulturne skupine ter pevcev iz Vres in Prevalj ob pomoči ravenske pihalne godbe.

Uradni del srečanja se je prevesil v sproščena športna tekmovanja železarskih ekip ter ples ob veselih zvokih Fantov s treh dolin.

Udeleženci šentannelskega srečanja so poslali tovarišu Titu brzojavko s pozdravi in najboljšimi željami.

B. B.

V nedeljo, 27. avgusta, so bile z odkritjem spomenika v Ribčevem lazu sklenjene slovesnosti ob 200-letnici prvega pristopa na Triglav. Zbralo se je več tisoč ljudi, med njimi tudi najvišji predstavniki našega političnega življenja.

Spomenik štirim srčnim možem – delo Stojana Batiča – je odkril dr. Miha Potočnik.

Pozdravni nagovor je imel dr. Marijan Brecelj, ki je prebral tudi pismo Edvarda Kardelja Planinski zvezi Slovenije.

Budni čuvarji revolucije

Mi, nekdanji borci, ne bi ostali zvesti svojim načelom, zaradi katerih smo odšli v boj, če se ne bi po svojih zmožnostih in zdravstvenih sposobnostih z enako požrtvovalnostjo kot nekoč bojevali tudi danes za uresničenje socialističnih ciljev. Naš glas mora biti v boju za nadaljnji napredek in razvoj socializma prav tako glasan in naš ustvarjalni delež prav tako učinkovit, kakor je bil doslej. Bodimo tudi vnaprej vedno in povsod budni čuvarji revolucije. Še naprej nepristransko, toda odločno opozarjamo, pa tudi stopajmo na prste vsakomur, ki bi poizkušal ogroziti pridobitve narodnoosvobodilnega boja in samoupravni socialistični razvoj, kajti naš občutek za razredno bistvo revolucije je izredno dragocen – ker je trden, ker je oblikovan v boju, ker ima velike izkušnje.

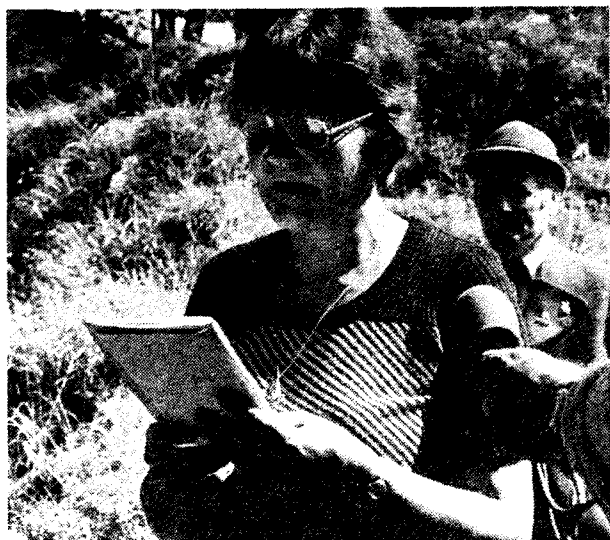
ZZB je ugledna in spoštovana politična sila družbe, nezamenljiva vzgojiteljica mladih rodov v duhu bojnih tradicij in pomemben činitelj trdnosti našega družbenega reda. In revolucionarne izkušnje ter nesporna politična in moralna moč tako posameznih članov, kakor cele organizacije terja tudi danes, tako kot včeraj, stalno in učinkovito demokratično sodelovanje borcev v političnem življenju.

Skupnost ne pričakuje od nas, da se bavimo in skrbimo le za zadeve, ki se tičejo samo nas, članov ZZB. Skupnost pričakuje, da tako posamezniki, kot celota, delujemo politično pri odločanju družbe o vseh vprašanjih, ki zadevajo našo sedanost, naš razvoj in našo prihodnost.

Letošnje leto je leto kongresov. Zveza komunistov jih je imela po vseh republikah in konferenca po pokrajinah. To aktivnost je sklenil zvezni kongres Zveze komunistov Jugoslavije. V kratkem nas čaka kongres sindikatov, kongres mladine. ZZB je imela svojo volivno konferenco. In vse od teh manifestacij imajo skupni imenovalec: »Z vsemi silami utrjevati revolucijo; razvijati samoupravno socialistično družbeno ureditev; omogočiti delavcu, da bo do kraja razpolagal z uspehi svojega dela in da bo upravljal vso družbo. Z vsemi silami pa stremeti tudi za tem, da se utrjuje mir na svetu in razvija prijateljsko sodelovanje med vsemi ljudstvi in državami, ki so dobre volje, ne glede na vrst njihove družbene ureditve.

(Iz govora JANEZA
VIPOTNIKA,
predsednika
republiškega odbora
ZZB NOV Slovenije
na srečanju
železničarjev –
udeležencev NOB, v
Sentanelu.)

Ob šestintrideseti obletnici blegoške ofenzive

Pesem »Današnji dan« je Pavla Benedik-Tatjana, borka in avtorica ene izmed lepših partizanskih pesmi »Ko v ranem jutru ptički so zapeli«, napisala za slovesnost na Blegošu in jo (na fotografiji) tudi sama recitirala.

*Pozdravljam te, Blegoš, poljanski očak,
ki dvigaš visoko nad naše se hribe,
ki moral si biti krivični mejak,
na strani zahoda slovenske celine.*

*Ponosno si stal in hranil gozdove,
kot da bi vedel, da prišel bo dan,
ko tudi ti boš občutil okove,
ki ti jih zadal bo nemški tiran.*

*In, ko zaječali so hribi, doline,
drevesa so tvoja bolešno šumela,
v bojnem viharju svobodo prosile,
v bojazni, da bodo za tujca venela.*

*A tvoji gozdovi dobili so moč,
v njih je nastalo novo življenje,
bataljon borcev ti dala je noč,
ki so poznali bojov trpljenje.*

*Polni morale in mladostnega poguma,
polegli v mah so tvojih tal,
ne vedoč, da imajo vohuna,
ki jih je v svoji podlosti izdal.*

*Tresla se takrat je gora tvoja,
sovražnik delal trdne je obroče,
tri dni so se bile borbe brez pokoja.
»Rešite se!« so bile želje vroče.*

*Več tisoč Nemcev je tvoj mir kalilo,
lovili so osvoboditelje, jih pobijali,
petnajst borcem listje grobove je krasilo in
v zemljo tvojo so jih pokopali.*

*Na mestu, kjer nekoč je tekla kri,
od koder komaj se je rešil partizan,
tu danes lovec mlad stoji,
spominu na strahotne dni je vdan.*

*»Hvala ti, draga lovska družina!«
partizanski Blegoš ti danes šumi.
Hvaležnost do padlih je tvoja vrlina,
ljubezen do njih naj ti vedno gori!*

*Vi tovariši pa, ki ste morali umreti,
vedite, da še do vas ljubezni lučka sveti,
da v svobodi srečno se živi,
za katero prelili ste svojo srčno kri.*

(Pesem je za partizansko proslavo na Blegošu napisala in tudi recitirala partizanska pesnica Pavla Benedik, avtorica ene izmed najlepših partizanskih pesmi »V ranem jutru ptički so zapeli«.)

Svetal vzgled borca

Tih in skromen mož je bil, ki je s svojim delom pokazal pravo proletarsko zavest in pripadnost naši socialistični družbi

Dva meseca pred visokim življenjskim jubilejem, petindevetdeseto obletnico rojstva, je ugasnilo življenje človeku, ki je med narodnoosvobodilnim bojem aktivno in vsestransko podpiral in deloval v OF, v zaporu in internaciji pa izpričal pravo junaštvo in visoko domovinsko zavest in bil tudi pri obnovi in graditvi porušene domovine eden prvih udarnikov na Notranjskem. Njegova nadpoprečna življenjska sila in volja sta bila vsem, zlasti še nam mladim svetel vzgled borca za svobodo in graditelja nove socialistične domovine.

Matevž Hiti se je rodil 7. septembra 1883 na Velikih Blokah, nato je živel v Grahovem pri Cerknici. Že kot desetleten deček je moral pomagati svojemu očetu v kovačnici. Bil je zelo nadarjen. Zato se je v svoji stroki tako izpopolnil, da je postal eden izmed najboljših kovaških in podkovskih mojstrov daleč naokrog. Izučil je šestnajst vajencev. V življenju je dostikrat trpel pomanjkanje, saj je moral preživljati štirinajstčlansko družino.

Med okupacijo je bil med najaktivnejšimi člani OF v Grahovem, prav tako tudi drugi člani družine, sinova Jože in Ivan pa med prvimi partizani. Leta 1944 so domobranci ujeli sina Jožeta. Po zverinskem mučenju so ga ubili pri Urhu... Dne 4. marca 1944 je bil po ovadbi domačih izdajalcev aretiran tudi enainšestdesetletni oče Matevž. Zaprti so ga v policijske zapore na Bleiweisovi cesti in ga zasliševali v tako imenovani »podmornici«. Ker ni nič priznal, so ga mučili tako, da so ga bili s pestmi po glavi in butali glavo ob zid, mu stiskali med prste debele robate svinčnike in po tako sklenjenih zagodenih prstih tolkli s pestmi, mu zvijali roke v zapestju in žgali s cigaretinimi ogorki po telesu. Ko tudi s tem niso nič dosegli, so ga obesili z nazaj sklenjenimi rokami, da je z vso težo visel na rokah in ga nato brcali od vseh strani. To strašno mučenje starčka je vzbudilo splošno ogorčenje vseh zapornikov, zato so ga krvniki po treh dneh ležanja v »podmornici« morali prepeljati v ambulanto zaporov na Poljanskem nasipu. Ko si je nekoliko opomogel, so ga poslali v Dachau.

V Dachau je v pesmi »Zamišljena pesem« leta 1944 svoje gorje takole opisal:

*Ta bel razbojnik me je okral in
z Jožetom v Ljubljano gnal,
Tam me je mučil in moril,
da sem ostal le malo živ.
Hudo stopen, po rokah žgan,
od bele garde zasramovan,
v nemško sužnost sem bil gnan.
Ker tukaj pešajo moči,
ostanejo samo še kosti.
Ali, to mi je čez vse hudo, ker
ne vem, če bom šel še kdaj domov.
Za nas pa dom tukaj stoji in
krematorij nam žge kosti.*

Matevž Hiti

Po osvoboditvi se je vrnil domov popolnoma izčrpan. Ostal je 60% vojni invalid. Ko si je za silo opomogel, se je z veliko vnemo vključil v osvobodilno fronto in organov nove ljudske oblasti. Izvoljen je bil za predsednika Krajevnega ljudskega odbora Grahovo. Bil je med prvimi, ki je svoje imetje oddal v novoustanovljeno kmetijsko obdelovalno zadrugo, sam pa poprijel za delo kot obrtnik. Za zadrugo je izdeloval svedre za les raznih velikosti, ki jih je tedaj še zlasti primanjkovalo. On je bil namreč edini specialist za izdelovanje tovrstnega orodja v naši republiki. V počastitev 5. kongresa KPJ, ki je obračunal z informbirojem, je dal pobudo za tekmovanje vseh zadružnikov in ostalih krajanov pri izpolnjevanju programa petletke. Sam se je zadrugi zavezal, da bo v pol leta izdelal 500 svedrov. Sodelavci so menili, da kaj takega ne bo zmogel, predvsem zaradi prizadetih rok. Normo pa je presekel celo za 200 svedrov. Dnevno je delal 14 do 17 ur! Tudi pri gradnji zadružnega doma v letih 1947-49 ni zaostajal. Ker ni mogel opravljati težkega fizičnega dela, je za gradnjo doma prispeval 1000 dinarjev in

1000 kg betonskega železa. Tudi pri vpisu ljudskega posojila leta 1947 je prednjačil v tedanjem postojnskem okraju, saj je zbral vse svoje prihranke in vpisal 17.000 dinarjev ter tako pokazal neomajno zaupanje v vodstvo nove socialistične Jugoslavije na čelu s tovaršem Titom in zvezo komunistov.

Vsem nam bo ostal v svetlem in trajnem spominu. Tih in skromen mož je bil, ki je s svojim delom pokazal pravo proletarsko zavest in pripadnost naši socialistični družbi.

ANTON AVSEC
Rožna dolina XV/2
p. Ljubljana

Pesem, ki ni samo njegova

Odmev na »Partizanski miting pod Triglavom«, 30. številka TV 15

Zapis Mihe Klinarja »Partizanski miting pod Triglavom«, ki ste ga objavili v 30. številki TV 15, mi je segel do srca! Všeč so mi njegove besede: »Človek bi pričakoval, da bodo po partizanskem kosilu ljudje pritisnili k stojnici z vinom. Toda nobene gneče ni bilo tam. Ljudi je pritegnila preprosta harmonika s partizansko melodijo...«

To je najlepše v zapisu, kajti o številnih partizanskih mitingih berem le to, koliko kruha in drugih odpadkov je ostalo po »prireditvi«. Skratka: o kičastih proslavah, ki s partizanskimi nimajo prave zveze in so bolj znak pridobitništva potrošniške družbe! Razjezijo pa me taki odnosi, kakršnega je doživel zdaj že mrtev Pepček, »ki je imel težave s priznanjem dvojne dobe, ker je bil mladostnik« in odnos uredništva Partizanske knjige, ki je zavrnilo izdajo partizanskih pesmi pod naslovom: »Balada o mrtvi četi«.

Zato mi dovolite, da se z naslednjimi besedami obrnem k samemu avtorju, tovarišu Klinarju:

»... Toda, zaklenimo te misli!« ste zapisali. Ne, tovariš Klinar, nimate prav! Odkleniti jih je treba in jim dati ustrezno ostrino kritike. Preveč je namreč že partizanskega »šunda« in premalo, mnogo premalo je takšnih zapisov, kot je vaš »Partizanski miting pod Triglavom«. Kar naprej odkrivamo potvorbe resničnosti pravih partizanskih bojev in tovaršstva, kajti kdor ni doživel tega, kar ste vi, tovariš Klinar, lahko piše le o tem, kar je slišal. Pravljice za »lahko noč« v tem smislu pa nam niso potrebne. (Ne čudim se torej zapisu na drugi strani »Odkločno protestiramo«, ki ga je poslalo ZZB NOV Kočevje!)

ALOJZI VOVK
Bled
p. p. 6

Dovolj bi bila cvetica

Vedno prebiram časnik TV 15, pa bi vam rada nekaj povedala:

Zelo me je razžalostil prizor, ko sva z možem četrtega julija obiskala nekdanjo partizansko bolnišnico v Komendi, kjer so padli dr. Tone Zajc in mnogi drugi tovariši, tovarišice. So živi pozabili na tovariše, ki so darovali svoja življenja za svobodo? Dovolj bi bila samo cvetica, v hvalni spomin. Ta kraj kaže res žalostno podobo.

DOMŽALČANKA

Vedno v prid borcem

V sredo, 23. avgusta se je sestala komisija za vloge in pritožbe pri RO ZZB NOV Slovenije, prvič v novem sestavu. Njena nova predsednica je Dragica Rometova, podpredsednik Ivan Repinc, sekretarka pa Nada Tarmanova. Na seji so uvodoma obravnavali dosedanje dejavnosti komisije za vloge in pritožbe ter tudi v razpravi dopolnjevali osnutek programa nadaljnjega dela.

V poročilu komisije za vloge in pritožbe pri RO ZZB NOV Slovenije, ki je bilo pripravljeno za peto skupščino ZZB NOV Slovenije, je lepo zapisano v uvodu, da so vloge in pritožbe nedvomno odmev na družbeno dogajanje, da zrcalijo nepravilnosti in nemalokrat tudi nakužejo, kaj bi bila potrebna popravila.

Komisija, ki je bila osnovana v okviru Republiškega odbora ZZB NOV deluje sedaj že četrto mandatno dobo. Nima in ne more imeti vloge arbitra, njena naloga pa je, da obravnava vse vloge in pritožbe, ki na naslov RO ZZB NOV prispejo, ugotavlja njihovo problematiko ter jo posreduje najprej tistim institucijam in organizacijam, ki morda o zadevi lahko konkretno odločajo. Komisija torej usmerja vloge in pritožbe na »prave naslove«, o ponavljajočih se pritožbah večjega števila borcev ob določenih nepravilnostih pa opozarja tiste, na katere pritožbe ležijo.

Tovarišica Dragica Rometova je uvodoma dejala, da osnutek akcijskega programa komisije za vlo-

ge in pritožbe, kot je bil zapisan v celotnem programu RO ZZB NOV, še ne pomeni, da bi ga ne mogli dopolniti in dodati nekaterih koristnih predlogov. Načeloma pa so bili člani komisije enotni, da bodo nadaljevali z delom na tem področju na način, kot je to delala komisija v prejšnjem sestavu. Dogovorili so se tudi, da bodo za prvo naslednjo sejo predsedstva RO ZZB NOV pripravili predlog za razširitev komisije od sedmih na devet članov.

Komisija je ponovno načela vprašanje koordiniranega dela s podobnimi komisijami pri ostalih družbenopolitičnih organizacijah. V zvezi s tem sta bila v minulem obdobju že dva sestanka predstavnikov republiških komisij (SZDL, CK ZKS, republiških sindikatov, republiške konference ZSMS in komisije pri ROZZB NOV). Sprejeta so bila nekatera stališča, ki pa jih bo moral konkretizirati družbeni dogovor. V preteklosti se je namreč pogosto dogajalo, da so posamezniki pisali pritožbe in vloge ne le na ZZB NOV, ampak

tudi na CK ZKS ali SZDL in drugam. Posamezne komisije so tako o isti zadevi odločale na različnih mestih ter morda kdaj o isti zadevi različno presodile.

Temu bi se s koordiniranim delom komisij izognili. Imeli bi enotne delovne metode, vloge in pritožbe pa bi bile pri skupščinski komisiji strokovno obdelane, evidentirane in poslane organizaciji v dokončno presojo.

Poleg že omenjenega se je komisija strinjala s predlogom, naj bi vsako leto pregledali reševanje vlog in pritožb, s čimer bi razen posamičnega reševanja tudi splošno lahko ugotavljali, kje in zakaj se borci najpogosteje pritožujejo in katere so najštevilnejše vloge.

Člani komisije so v razpravi o svojem bodočem delu tudi razmišljali kje utegnejo nastajati najpogostejši vzroki za pritoževanje borcev. Pri tem so omenili upokojevanje, saj se starostna doba borcev z vsakim letom pomika vse bolj k upokojevanju; to pa prinaša marsikomu občutek odrinjenosti od

dogajanj, kar ima za posledico pasiviziranje tudi pri družbenopolitičnem delu teh borcev. Tovarišica Rometova sicer meni, da bo stanje nezmanjšane aktivnosti borcev gotovo popravljeno, ko bo delegatski sistem v vsej popolnosti zaživel, saj bodo borci še kako potrebni in bodo lahko sodelovali kot delegati v samoupravnih skupnostih in povsod, kjer bodo pripravljene delati. Pojavi umikanja in zapiranja vase so sicer lahko odraz rahločutne osebnosti v mnogih primerih pa so tudi odraz ne-korektnega ali bolj, ne-spoštljivega odnosa do borcev, češ, da so svoje že opravili in, naj pustijo prostor mlajšim.

Komisija je ob tovrstnem razmišljanju soglašala, da bi marsikatero pritožbo, bolečino borca, njegovo stisko, lahko rešil pozoren pogovor, saj so mnoge pritožbe takega značaja, da nimajo z materialnimi problemi ali zakonskimi pomanjkljivostmi nič opraviti, nanašajo pa se na medčloveške odnose, sredine kjer borci živijo in delajo.

B. Ž. J.

Aktivnost invalidov na Idrijskem

Lani je bilo v idrijski občini 453 invalidninskih upravičencev; 145 je bilo osebnih vojaških invalidov 308 invalidov vojne ter sorodnikov padlih borcev in drugih upravičencev. To je razmeroma veliko, če upoštevamo, da je v občini približno 17.000 prebivalcev. Za socialno varnost omenjene kategorije invalidov je bilo v letu 1977 porabljenih 9.190.000 dinarjev, v kar so vštete invalidnine, razni dodatki in drugo. Iz podatkov porabljenih sredstev za leto 1972 je moč razbrati, da se je socialni položaj vojaških invalidov in družin padlih borcev znatno izboljšal. Res pa je tudi, da se je od leta 1972 število invalidskih upravičencev omenjene kategorije zmanjšalo za 80.

Vojaški invalidi na področju Idrijskega imajo v Cerknem, Idriji in Črnem vrhu svoje krajevne organizacije, v gorskih predelih pa delajo v desetih sekcijah pri krajevnih organizacijah ZB NOV zavoljo manjšega števila članstva.

Člani združenj in sekcij vojaških invalidov se udeležujejo tako na družbenopolitičnem področju, kakor tudi pri akcijah splošnega družbenega pomena (komunalnih vprašanjih...). V Idriji se dokaj dobro udeležujejo tudi v športnih dejavnostih, zlasti v strelstvu in pri kegljanju. V hribovitih predelih pa so ti invalidi še vedno z vso ljubeznijo vezani na zemljo ki jo skrbno obdelujejo.

Izlet, ki ga je lani organizirala organizacija vojaških invalidov iz Idrije, ko je 50 invalidov obiskalo Breginj, Goriška brda in Vipavsko dolino, je dobro uspel; srečanje nadosemdesetletnih partizanskih žena in obiski partizanskih mater ob osmem marcu je marsikateri tovarišici orosilo oko. Ob tej priložnosti so žene pripravile še nadvse zanimivo razstavo tradicionalnega čipkarstva.

Problemi, ki so še pred leti spremljali organizacije vojaških invalidov, so zvečine rešeni. Izvirajo pa nove težave in stiske, ki jih pogojujeta starost in onemoglost določenega števila članov ter boleznin in osamljenost. Le malo članstva je še v rednem delovnem razmerju. Organizacije ZVI zato vse tesneje sodelujejo z drugimi družbenimi organizacijami, organi socialnega varstva in patronažno službo, da bi skupno z njimi sproti reševale nastajajoče probleme.

Letos je bila udeležba na letnih skupščinah združenj vojaških invalidov polnoštevilna, številni člani združenj VI so bili izvoljeni za delegate v samoupravnih skupnostih v krajih kjer živijo, manj pa jih je zastopanih na ravni občine in dalje.

Informiranost članstva je dokaj dobra, tako preko javnih občil, lokalne radijske postaje v Cerknem, kakor tudi preko glasila TV-15, na katerega so domala vsi naročeni.

Člani idrijske organizacije VI so izredno zadovoljni z ureditvijo prijateljskih sosedskih odnosov z Italijo v okviru Osimskih sporazumov; razburja pa jih rovarjenje nacističnih elementov v Avstriji.

Člani organizacij VI na Idrijskem so v minulem obdobju živahno sodelovali v pripravi na občinsko skupščino, na peto skupščino ZZB NOV Slovenije, pripravah na kongrese ZK ter so tudi aktivni v pripravah na kongres ZZB NOV Jugoslavije.

AK

Ožji krog problemov

V razvoju nekaterih oblik borčevske zaštite so bile koristne smernice številne vloge in pritožbe, ki so jih bodisi posamezniki ali skupine naslavljali na Zvezni odbor ZZB NOV Jugoslavije ter druge borčevske forume. V vlogah in pritožbah se namreč nemalokrat zrcalijo nepravilnosti in nelogičnosti v zakonskih predpisih pa tudi nepravilnosti in nekorrektno delo služb za borčevsko-invalidsko zaščito pri občinskih skupščinah. Mnogokrat gre tudi za prošnje po pojasnitvi določenih odredb ter prošnje po pomoči za doseg zakonskih pravic.

Vse te vrste vlog in pritožb pa se iz leta v leto zmanjšujejo, kar je dober kazalec kakovosti borčevsko-invalidske zaštite danes.

Borčevske organizacije in njihove komisije še vedno prejemajo večje število vlog in pritožb, vendar se vsebina le-teh spreminja. Borci vse pogostejše kažejo na nepravilnosti pa tudi na odlike družbenih dogajanj v svojih življenjskih okoljih in žigosajo postopke posameznikov, ki ne delujejo v skladu z moralo samoupravnih socialističnih družb.

Tiste vloge in pritožbe pa, ki se še vedno nanašajo na borčevsko zakonodajo, so skrcene na ožji krog problemov, tistih, na katere borci že leta opozarjajo. Po informaciji zveznega komiteja za vprašanja borcev in vojaških invalidov Jugoslavije je zapisano, da v številnih vlogah borci prosijo za pojasnila o nadaljnjem koriščenju in uveljavljanju določenih pravic. Prihajajo tudi

nekateri pripombe na določene odredbe v zveznih predpisih, ki jim nemalokrat prilagajajo tudi svoje predloge. V informaciji je tudi strnjena ugotovitev, da so nekatere vloge in pritožbe (spremljane v daljšem časovnem obdobju) vedno iste vsebine in karakterja, kakor tudi, da je vse manj pritožb o slabem obnašanju posameznikov v posameznih upravnih službah.

Seveda pa v vlogah in pritožbah ostaja še vedno precej opazk in ogorčenja glede različne delovne prakse zdravniških komisij pri odmerjanju stopnje invalidnosti, pravici na dodatek za nego in pomoč ter potrjevanju zdraviliško-klimatskega zdravljenja...

V primerjavi s preteklim obdobjem se je povečalo število skupinskih vlog in pritožb, ki se večinoma nanašajo na pomanjkljivosti v uveljavljanju pravic ter tudi predlagajo večje spremembe v obstoječih zakonskih predpisih. Tako v skupinskih vlogah na primer izstopajo vprašanja uvajanja višje stopnje za odrejanje ortopedskega dodatka, dodatka za nego in pomoč, oprostitve carinskih pristojbin, davka na promet in podobno.

Poleg vprašanj invalidske zaštite se pogosto pojavljajo tudi tista, ki zadevajo pokojninsko in invalidsko zavarovanje. V zveznem komiteju za vprašanja borcev in vojaških invalidov pa poudarjajo, da je značilno za skupinske vloge ali zahteve to, da so posredovane brez vednosti in stališč organizacij ZZB NOV.

(po Četrtem julu)

Pri Junčku nad Dravogradom

Gorje za svoj krajevni praznik

Fotografiral je Ciril Brvar, ki sedaj živi v Mariboru.

Petnajsta divizija je bila po številu borcev in obožitvi najmočnejša divizija narodnoosvobodilne vojske Slovenije in v njeni sestavi se je poleg gubčevcev in cankarjevcev, pa borcev Petnajste brigade, borila tudi Dvanajsta brigada: mlada in udarna. O tistih in današnjih dneh smo se pogovarjali z Ljudmilo Krese-Marušo, Jožetom Lužarjem in Ivanom Slapnikom-Bliskom, njenimi borci. In s Francem Kresetom-Cobanom.

★ ★ ★

Enaindvajset let ste imeli, Ljudmila Krese-Maruša, ko ste prišli v Dvanajsto brigado... In postali ste namestnica političnega komisarja brigade?

Lazar jo je nekega septembrskega dne leta 1943 z motorjem pripeljal v Mokronog. In štiriindvajsetega je bila ustanovljena Dvanajsta brigada.

Pa se je partizanka Maruša spomnila pogovora s tovarišem Rudijem Avbljem na začetku njene partizanske poti je bilo, leta 1942:

»Še puške nisem nosila v roki,« je rekla.

»Si članica partije?« je vprašal, ne odgovoril. »Potem se nimava kaj pogovarjati.«

Sprejela je za mlado dekle odgovorno nalogo. Navajeni so bili izvrševati ukaze, brez besed. In ženske niso opravljale zaupne dolžnosti nič manj odgovorno, nič manj predano. Naštevaja imena deklet, bork. Marije Čad-Nadje, politične komisarke 1. bataljona, Mare Papežve, komisarke čete, Lojzke Doltarjeve, Ančke Kodrič-Jeričeve in Micke, sekretark SKOJ v brigadi. Ema Lužarjeva je umrla lani. Bila je pogumna. Na Vinkovem vrhu je ostala sama z ranjenci in kako se je znašla.

»Teško sem se poslovi-la od gubčevcev, a se mi je po nekaj mesecih zdelo, da sem spet v Gubčevi brigadi... To je krasilo partizansko vojsko.«

Ivan Slapnik-Blisk, komandant 1. bataljona Dvanajste brigade, je rojen v Motniku pri Kamniku.

»Res, neverjetno hitro smo se organizirali, čeprav smo prišli iz vseh vetrov. Šlandrova in Gubčeva brigada sta dali jedro. In s tisoč petsto borci smo bili tudi ena izmed številčno najmočnejših brigad.«

Od kod ime Blisk, tovariš Slapnik?

»Bil je šlandrovec, na Štajerskem, ko mu je Franc Poglajen rekel: 'Moj brat Blisk je padel, nosi zdaj ti njegovo ime'.«

Iz bitke v bitko jih je vodila pot

Koliko čudovitih ljudi so izgubili. Spominja se velike nemške ofenzive, ki je trajala od 20. oktobra do 2. novembra 1943. Še mesec dni ni bila stara Dvanajsta brigada in Bli-

Dvanajsta brigada - mlada in udarna

sku je bilo triindvajset let. Hudo je bilo, hudo. Takrat so izgubili puškomitraljezca. Gimnazijec je bil, borec 3. čete 1. bataljona. Mrak je padel, ko ga je namestnik komandanta bataljona poslal v patroljo.

In prinesli so ga, hudo ranjenega:

»Bliska bi rad,« je rekel.

Prišel je.

»Tole vzemi,« je Smiljan Grom rekel svojemu komandantu in ponudil puškomitraljez. »In ko se vrnem, ga boš dal nazaj.« Ni se vrnil.

Kako se vi, Ljudmila Krese-Maruša, spominjate Bliska?

»Bil je dober komandant in če je on vodil borbo, smo bili vsi brez skrbi.«

Iz bitke v bitko jih je vodila pot, borci Dvanajste brigade! Vse od tistega dne, ko so se 11. oktobra 1943 prvič zbrali pri Gabrijelah in krenili na bojni pohod k Savi. Izvršili so nalogo: prišli so do Boštanja in uničili sovražnikovo postojanko, 13. oktobra. Kdo bi lahko naštel vse dosežene bojne cilje! Dolga je bila ta pot.

Jože Lužar, politični komisar 2. bataljona, živi v Novem mestu, rojen pa je bil v Zalogu pri Škocjanu. Iz Gubčeve brigade je prišel takoj potem, ko je bil ranjen v Šentjurju pri Mirni peči.

»Rad imam Gubčevo brigado in vedno hodim na njena srečanja in dva-

najsto imam rad, nič manj, saj sem bil v njenih vrstah do svobode.«

Spominja se Janka Kajina iz Podklanca pri Kolpi:

Štiri leta je bil starejši od njega in zlato srce je imel. (»Rad imam Belo krajino in njene ljudi, dobre kot kruh.«) Napadali so Gradišče. Janko je bil levo od njega in v glavo ga je zadelo. V tisti noči so ga na nosilih nesli do prve cerkve, kjer so ga pokopali. Mesec je sijal... In potem so šli naprej. V boj.

Tudi sam je bil večkrat ranjen. Spomladi 1944 v Zalogu pri Škofljici, julija v Gabrovki, pa v Pribišju nad Semičem, leta 1945 pri Topli rebri.

»E, Maruša je bila energična ženska,« se nasmeje Jože Lužar. »Kar bali so se je.«

»Morda sem vse le presrešno jamala,« razmišlja Ljudmila Krese-Maruša.

Žal ji je za Bosancem, španskim borcem. Bil je mož visoke postave in kakih trideset let je imel, ko se je znašel v Dvanajsti brigadi. Veliko so pričakovali od njega, njegovih izkušenj. Bilo je med partizansko ofenzivo na Boštanj. Protiofenziva je zahtevala hiter umik in zadelo ga je. V brigadi je bilo mnogo neizkušenih borcev. Še ga vidi, kako je pomagal, učil. In ko je reševal puškomitraljez, je padel. Na čistini.

»Ko bi vsaj vedeli, od kod je! Poizvedovali smo,

ko smo pripravljali monografijo brigade, a brez uspeha. Morda bo kdo prebral te vrstice. Še ime na ne vemo... za tovariša, borca.«

V pogovor vskoči Jože Lužar:

»Govorili smo, da sta jedro brigade dala Gubčeva in Šercerjeva. Leta 1944 pa je prišlo tudi veliko Primorcev, največ iz Istrskega odreda. Dobri borci so bili. Spominjam se enega izmed njih. Ivana Božiča, komandanta čete. Bil je energičen, pogumen partizan.«

Z vami sta bila, tovarišica Maruša, brat Lojzek in brat Drago... Imela sta petnajst, dvanajst let?

Vprašanje rodi spomine na dom v Mirni peči:

Rodila se je v družini sedmih otrok, očetu Jožefu in materi Ani. Vsa družina je bila v boju. Dne 1. julija 1943 so zaprli očeta in doma je ostala mama z najmlajšimi tremi: Cirilom, Lojzetom in Dragom. Morali so zapustiti dom in se zateči v neko zidnico nad Mirno pečjo. Pozneje se je mama z najmlajšim Cirilom, Lojzek je bil že v brigadi, in Dragom odpravila v partizansko bolnišnico na Rogu. Pot jih je vodila mimo Dvanajste brigade in Drago je hotel ostati pri sestri, bratu. Pameten fantič je bil in ko je Ljudmila Saje-Maruša rekla, da je premajhen za brigado, se je uprl. Lojzek pa je končal radiotelegrafski tečaj v Beli krajini kot

najboljši. In nagrada? Od Franca Rozmana-Staneta, komandanta glavnega štaba slovenske partizanske vojske, je dobil puškomitraljez s posvetilom.

»Ni lahko govoriti o sebi,« nadaljuje Ivan Slapnik-Blisk. »Bil sem delavec, samo osnovno šolo sem končal. Človeka sem gledal pred seboj. Zaupali so mi tovariši, in jaz njim.«

To je bil boj za pravičnejši svet

In zdaj je, kot pravi, praznično razpoložen pred praznikom. V soboto, 2. septembra 1978, se bodo srečali v Mokronogu. Kot so se lani v Mariboru, pa v Bučki, Novem mestu. (»In skupščina občine Trebnje bo podelila Dvanajsti brigadi domicil!«)

Drugače, ste zadovoljni?

Ljudmila Krese-Maruša: »Mislim, da smo lahko zadovoljni. Med vojno smo bili morda le preveliki idealisti. Življenje je drugačno, kroji po svoje! Kaj hočemo.«

Jože Lužar: »Nikoli nisem mislil, da bom vozil avto. Mislim, da se bom vrnil na kmete, da bom oral.«

Ivan Slapnik-Blisk: »Tokrat nismo razmišljali, kaj bomo imeli, kaj bo-

mo postali. Revolucija, vsaka revolucija, pač vrže, če lahko tako rečemo, na površje nove ljudi. Vedeli pa smo, zakaj se borimo. Za to, kar imamo danes.«

Ljudmila Krese-Maruša: »Vedeli smo, da se bo s svobodo življenje šele začelo in da bo treba trdo delati, se tudi boriti. (Nekoč je tovarišu ostro rekla: »Na, čitaj, Uragan, po vojni boš moral kaj znati!«)

Še nekaj vedo borci Dvanajste brigade. To, da morajo ideje, za katere so se borili, živeti. In tako je odbor Dvanajste brigade eden izmed najbolj prizadevnih. V Novem mestu ima svoj sedež in vodi ga Ivan Slapnik-Blisk. Ima enajst pododborov, na vseh koncih Slovenije. Na osnovni šoli Bršljin nosi pionirski odred ime Dvanajste brigade in mladinska pohodna enota pri ZSMS Novo mesto tudi in šola se bo, pravi, poimenovala po brigadi.

Kakšne so bile te ideje, tovariš Krese?

»Za bratstvo in enotnost, za tovarštvo, smo se borili. Čimprej osvoboditi zemljo in zgraditi novo, boljše življenje, je bilo naše vodilo.« In Jože Lužar: »To je bil boj za svobodo, za pravičnejši svet. Skoraj prepričan sem bil, da ne bom preživel, a smo se vseeno borili. Ne, zase se nismo borili. Za bratstvo in enotnost, za tovarštvo, smo se borili. Lepo si to rekel, Coban.« Misel spet nadaljuje Franc Krese, narodni heroj in komandant Dvanajste brigade. »Mladi naj samo izpolnjujejo, gradijo,« pravi. »Vedno sem najraje delal z mladimi.«

In v Dvanajsti brigadi so bili povetini mladi ljudje.

Vid Jerič, ki je bil najdlje komandant, je imel triindvajset let. Maruša, leto dni partijska sekretarka brigade, je bila stara enaindvajset... In brigadni kurir Janez. Štirinajst let je imel in še nekaj. Majhen je bil in svetlih las, a hraber za štiri. Alojz Papič-Topič, najmlajši puškomitraljez, še ni napolnil štirinajst. Prežet z domovinsko ljubeznijo, z revolucionarno in osebno hrabrostjo, je bil vzor vsem. Komandanti bataljonov niso imeli kaj dosti več kot osemnajst, pa so vodili in zmagovali.

Tako pripoveduje Franc Krese-Coban. Tudi sam je imel takrat, ko se je kalil v heroja, komaj štiriindvajset let.

Takšna je bila Dvanajsta brigada, ki je za svoja slavna bojna dejanja prejela naziv udarna in bila po vojni odlikovana z dvema odličjema: z ukazom predsednika Tita je 22. decembra 1961 prejela orden zasluge za narod z zlato zvezdo in orden bratstva in enotnosti z zlatim vencem. In ko se bodo njeni borci to soboto zbrali na proslavi petintridesete obletnice njene ustanovitve v Mokronogu, mora sijati sonce. Mar ne?

Milena Štrajnar

Dvanajsta brigada se je po zboru pri Gabrijelu - 11. oktobra 1943 - razvila v kolono za bojni pohod k Savi

Perspektive gorenjskega muzeja NOB in revolucije

Poživljena aktivnost za muzej NOB in revolucije v Begunjah

Kaže, da se bo tudi Gorenjska pridružila prizadevanjem slovenskih regij za ustanavljanje ustrežnejših in sodobnejših muzejev za prikaz naše novejši zgodovine. Pobude za ustanovitev muzeja revolucije in NOB na Gorenjskem segajo leta nazaj. O tem, kako daleč je zamisel o muzeju v Begunjah, smo spregovorili z ravnateljem gorenjskega muzeja v Kranju tovarišem Antonom Miklavčičem, podpredsednikom pokrajinskega odbora nekdanjih aktivistov OF za Gorenjsko tovarišem Francem Konobljem-Slovenkom ter zgodovinarjem in kustosom v Gorenjskem muzeju Francem Benedikom.

Že prvi okrajni odbor zveze borcev za Gorenjsko je sprožil vprašanje ustanovitve muzeja NOB, ki bi zajemal tematiko narodnoosvobodilnega boja na Gorenjskem. Plod takratnih prizadevanj je bila ustanovitev Pokrajinskega muzeja NOB za Gorenjsko, ki se je leta 1963 združila z Mestnim muzejem v Gorenjski muzej. Prvi ravnatelj tega muzeja je bil tovariš Martin Prešeren, drugi pa (že pokojni) Ivan Bertoncelj-Johan. Že takrat se je kazala potreba po ustrežnejši predstavitvi novejši zgodovine na Gorenjskem in iskali so primeren objekt ali lokacijo za tako muzejsko zbirko. Misel se je kaj hitro ustavila na starem gradu Katzenstein v Begunjah, saj je šlo skozi tamkajšnje zapore med drugo svetovno vojno dvajset tisoč ljudi, med njimi tudi številni slovenski revolucionarji, borci in aktivisti. Okrog osemsto zapornikov je bilo iz Begunj odpeljanih na streljanje v različne kraje na Gorenjskem.

»Tisti čas je bila v graščini miličniška šola in prav takrat so se že začele priprave za rekonstrukcijo begunjskih celic. Obnova nekaterih celic v begunjskem gradu naj bi zajela tudi kletne prostore (kjer so bili med vojno zapori), a tam se je akcija že začela ustavljati«, se spominja tovariš Slovenko.

Psihiatrična bolnišnica iz Polja pri Ljubljani je iskala primerne prostore za zdravljenje svojih bolnikov in graščina v Begunjah ji je zavaljo svoje lege ustrezala. Takratni ravnatelj gorenjskega

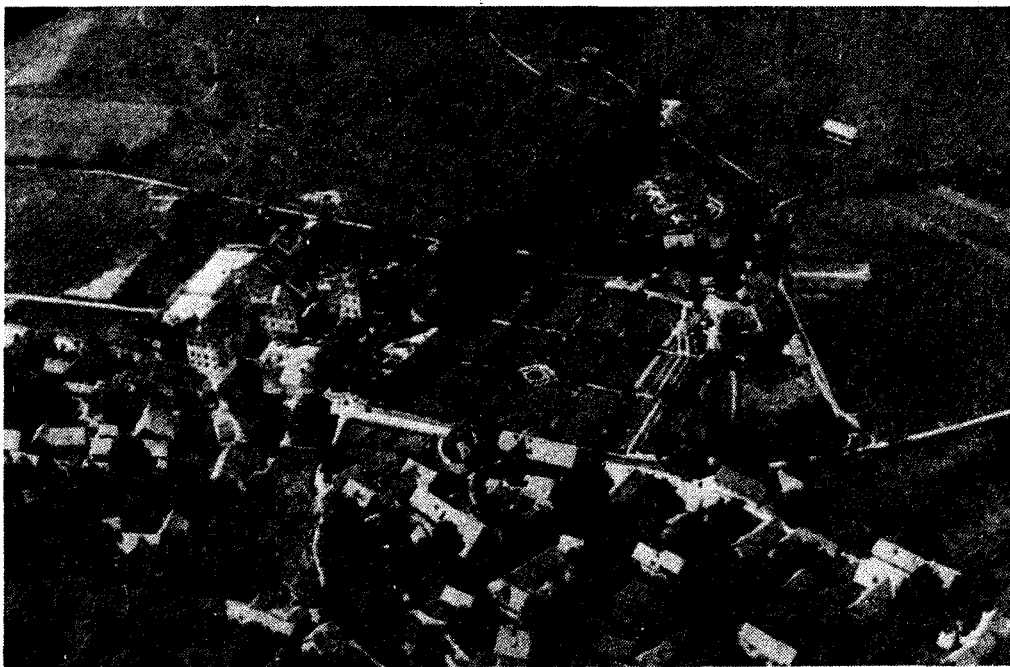
muzeja v Kranju je imel v tej zvezi pogovore z dr. Canonijem, ki je muzejca prepričal o stiski bolnišnice tako, da so bile želje po ureditvi muzeja v tem gradu postavljene v poznejši čas.

»Leta so minila, okrajnega odbora zveze borcev ni več, občinskega ljudskega odbora tudi ne... predlani pa smo imeli bivši aktivisti OF za Gorenjsko svoj zbor v Zasiptu pri Bledu, kjer smo ob

šim ljudskim množicam privlačno ter trajno predstavljali ta čas. Zato je treba združiti vsa prizadevanja na področju zgodovinskega in prikazovanja naše revolucije, bodisi v knjižni ali razstavnici obliki in jih uskladiti v enoten koncept. Pri tem gre v glavnem za koordiniranje dela nekdanjih aktivistov OF, borcev NOV, muzejskih sodelavcev in vseh organiziranih udeležencev narodnoosvobodilne-

liščin. Tako se je predsednik odbora Ludvik Kejžar smrtno ponesrečil, prvi pogovori v bolnišnici v Begunjah pa so bili šele pred kratkim in zgolj okvirni.

Predstavniki ustanoviteljskega odbora za muzej so obiskali Novo mesto, da bi se tam seznanili, kako so se njihovi dolnjski tovariši lotili priprav za izgradnjo muzeja NOB, dragocene pa so jim tudi organizacijske izkušnje

Begunje z znanimi nemškimi zapori

predhodni podpori družbenopolitičnih organizacij in seveda borcev Gorenjske izvolili odbor za ustanovitev muzeja revolucije in NOB. Za predsednika tega odbora smo izvolili takratnega medobčinskega sekretarja ZK za Gorenjsko, Ludvika Kejžarja.

Pokrajinski odbor OF za Gorenjsko je na svoji seji 26. avgusta 1976 sklenil, da povzame vse dotlej razprave in predloge o ustanovitvi muzeja revolucije na Gorenjskem in jih v pisani obliki predloži medobčinskemu svetu socialistične zveze delovnega ljudstva za Gorenjsko v presojo ter sprejem dokončne odločitve za ustanovitev tega muzeja.

V obrazložitvi zamisli lahko preberemo sledeče: »Gorenjska je dolžna zaradi svoje bogate zgodovinske in še posebej revolucionarne preteklosti celovito prikazati predvsem napredno delavsko gibanje, narodnoosvobodilni boj, kakor tudi povojno obdobje in sicer na način, ki bo strokovno, oblikovno dognano in najšir-

ga boja ter predvsem sedanjih družbenopolitičnih organizacij in njihovih vodstev.«

Poleg tega navaja obrazložitev tudi opazanja predvojnih komunistov, partizanov in aktivistov na Gorenjskem, da gorenjski muzej, še manj pa oddelki NOV pri drugih muzejih, v sedanji obliki in organiziranosti niso mogli v celoti ovrednotiti vloge partije, revolucionarnosti delavskega razreda in našega oboroženega boja na Gorenjskem ter v vsej širini prispevati svoj delež k ohranjanju in razvijanju revolucionarnih tradicij in našega samoupravnega socializma. V teh prikazih tudi ni zajeta celotna Gorenjska. Osnovna pripomba je torej nekompleksnost prikazov, pomanjkljiva sistematičnost in pomanjkanje privlačnih prikazov za obiskovalce. Častna izjema pri tem je ureditev zaporov v Begunjah.

Delo odbora za ustanovitev muzeja revolucije in NOB na Gorenjskem je v zadnjem času nekoliko oslabilo, kar pa je pripisati vrsti objektivnih oko-

pri izgradnji kulturnega centra Ivana Cankarja v Ljubljani.

»Imamo podporo vseh družbenopolitičnih organizacij na Gorenjskem, tudi iniciativo in podporo odborov ZZB NOV, vendar pa bo potrebno kar najhitreje storiti primerne korake za rešitev finančne plati te zamisli. Treba bo pripraviti idejni načrt za muzej v Begunjah – tako v oblikovnem (arhitektonskem) kot v vsebinskem smislu, da bomo lahko pripravili osnutek družbenega dogovora o financiranju tega muzeja, v katerega bomo poskušali vključiti tudi organizacije združene ga dela. Treba je vendarle povedati, da do takih konkretnih akcij doslej še ni prišlo in nas zato čaka še mnogo nalog,« je dejal ravnatelj gorenjskega muzeja tovariš Miklavčič, tovariš Franc Konobelj-Slovenko pa je dodal, da bi borci in aktivisti kljub temu, da se zavedajo dolgotrajnosti tovrstnih nalog, radi dočakali novi muzej revolucije in NOB še živi...!

B. Ž.-J.

Široke možnosti muzeja v Begunjah

Že sedanje oddelke muzeja NOB v Begunjah obišče letno nad petdeset tisoč ljudi, torej toliko kot bolnišnico Franjo in Kočevski Rog. Že sama ta podatek dovolj zgovorno pove, kakšna je potreba po ustanovitvi muzeja NOB in revolucije za Gorenjsko.

Še bolj zahtevno delo kot ga bo za muzej NOB in revolucije v Begunjah zahtevalo zbiranje denarja in urejanje prostorov, bo terjala ureditev in postavitev stalne zbirke. Že ob sami ideji o ustanovitvi enotnega muzeja narodnoosvobodilnega boja in revolucije za Gorenjsko v Begunjah se pojavljajo vprašanja, kakšen bo njegov status, katera področja (vsebinsko in geografsko), naj zajame in kaj bo z oddelki NOB muzejev v nekaterih krajih na Gorenjskem. Če poskušamo odgovoriti na zastavljena vprašanja, moramo povedati naslednje.

Čeprav idejni načrt, kakšen naj bi bil muzej narodnoosvobodilnega boja in revolucije v Begunjah še ni izdelan in verjetno tudi še ne bo tako kmalu, je jasno, da bo moral kronološko zajeti vsa leta vojne ter poseči celo v predvojni čas. Toda slednje le kot dopolnilo, saj bo predvojno delavsko gibanje na Gorenjskem predstavljeno v Kosovi graščini na Jesenicah. Kljub temu pa bo verjetno le treba predstaviti vlogo in dejavnost KPS na Gorenjskem, delno pa zajeti tudi delovanje nekaterih organizacij in društev in vsaj nekoliko prikazati način življenja na zajetem območju konec tridesetih in v začetku štiridesetih let.

Iz leta 1941 bo treba prikazati politične in organizacijske priprave na vstajo, okupacijo in razpad starojugoslovanske vojske, oboroženo vstajo, ustanavljanje vojnorevolucionarnih komitejev in prvih oboroženih partizanskih enot (seveda vsako enoto posebej), njihove uspehe in poraze. Vzporedno temu naj bi sledil prikaz okupatorjevega terorja od aretacij in prvih zapornikov v Begunjah, izseljevanja slovenskih družin, streljanja talcev do celotne nemške raznarodovalne politike. Posebno mesto bo verjetno moralo pripasti dražgoški bitki in njenemu pomenu.

Leto 1942 je bilo na Gorenjskem najtežje in najbolj krvavo in takega je treba prikazati tudi v muzeju. Pobiti ali aretirani so bili številni partijski delavci in organizatorji od Dolinška, Seljaka in Lojzeta Kebeta-Štefana do Staneta Žagarja. Razbiti so bili okrožni komiteji in odbori OF, ustreljeni mnogi talci, toda kljub temu so obstajale dobre kurirske zveze, delovale ilegalne tiskarne, nastala sta Gorenjski in Kokrški odred.

Tretje leto okupacije bo moralo biti prikazano s ponovno vzpostavitvijo KPS za Gorenjsko, utrditvijo OF in drugih množičnih organizacij, z razvojem obveščevalne službe, množičnim odhodom med partizane, nastajanjem novih enot – brigad, odredov, divizij ter njihovim delovanjem. Prikazati bo treba vse okrožne, okrajne in rajonske fbrume z vsemi njihovimi dejavnostmi kot so bile razne delavnice, oskrbovalne baze itd., torej vojaško zaledje. Obdelati bo treba tudi zdravstveno službo ter kulturno življenje v partizanskih enotah oziroma v zaporih, kjer bo treba zajeti propagando, partizanske pesmi in pesmarice, brigadna glasila, delo in življenje v tehnikah itd. V tem letu so bili tudi prvi prodori partizanstva z Gorenjske na Koroško, kar bo glede na to, da je Gorenjska še danes tesno povezana z bojem koroških Slovencev za njihove pravice, treba primerne prikazati tudi v muzeju NOB v Begunjah.

Podobno bo moral biti zasnovan tudi oddelek, ki bo zajemal leti 1944 in 1945, poleg tega pa bodo morale biti prikazane tudi posebnosti zadnjih dveh let vojne ter priprave na osvoboditev. V tem oddelku bo moralo biti podano tudi delovanje domačih izdajalcev (domobranske postojanke, črna roka, raztrganci...), gorenjsko vojno področje, boj 9. korpusa za osvobodeno ozemlje, organizacija oblasti na osvobojenem ozemlju, zadnji boji na Gorenjskem ter končno osvoboditev.

V tem zapisu je nametanih le nekaj tem, ki jih bo moral zajeti muzej narodnoosvobodilnega boja in revolucije v Begunjah. Idejni načrt, ki pa bo zahteval dolgotrajno delo večih strokovnjakov, bo

moral biti vsekakor dosti širši in popolnejši. Vsekakor se pri zasnovi muzeja ne bi smeli omejiti le na prikazovanje in delovanje vojaških enot in političnih organizacij, ampak bi se moral obiskovalec v muzeju seznaniti s celotnim načinom življenja na Gorenjskem, s tem, kako so si družine s številnimi otroki odtrgovali hrano, obleko, obutev..., da so lahko preskrbele partizane, kakšna je bila medsebojna pomoč med sosedi in vaščani itd. Le tako bo predstava o našem narodnoosvobodilnem boju popolna tudi pri mlajših rodovih. Seveda pa bi to zahtevalo veliko strokovnega dela ne samo zgodovinarjev, ampak tudi etnologov, sociologov in drugih.

Geografsko naj bi muzej narodnoosvobodilnega boja in revolucije v Begunjah zajel celotno nekdanje jeseniško, kranjsko in kamniško okrožje, torej območje prvega vojnerevolucionarnega komiteja za Gorenjsko. Ker pa je bilo narodnoosvobodilno gibanje na Gorenjskem tesno povezano s partizanstvom na Koroškem, naj bi muzej zajel tudi del Koroške. To ima še večji pomen, saj bo s karavanskim predorom begunjski muzej še bližje zamejstvu in tudi turizmu, ki se bodo lahko v njem seznanili ne le z narodnoosvobodilnim bojem na Gorenjskem in delno Koroškem, ampak tudi z zapori, saj bo poskušal biti begunjski muzej tudi muzej slovenskega zapornišтва.

Status oddelkov NOB pri muzejih na Jesenicah, Trzinu, Kranju, Škofji Loki in v Kamniku bo ostal nespremenjen, saj so te zbirke lokalno oziroma tematsko opredeljene. Torej ni nobene nevarnosti za ukinitve teh zbirk, saj pri muzeju v Begunjah ne gre za ustanavljanje nove muzejske institucije, ampak le za prikaz celotnega narodnoosvobodilnega boja na enem mestu.

Nič manj pomembna kot vsebinska zasnova pa ne bo postavitev stalne zbirke. Ugotavljamo namreč, da je večina muzejev in razstav na temo NOB slabo urejenih in nezanimivo prikazanih. Za to je več vzrokov, eden najpomembnejših pa je ta, da so marsikdaj delali nestrokovnjaki, ki so morali razstavo pač pripraviti za določeno proslavo. Tudi samo muzejsko gradivo o narodnoosvobodilnem boju je dokaj nezanimivo (črno bele fotografije, premalo maket, veliko zapisov in podatkov...), kar precej obiskovalcev odbija. Vseh teh pomanjkljivosti se odbor za postavitev muzeja NOB za Gorenjsko dobro zaveda, zato se je odločil, da bo treba v Begunjah iskati nove možnosti in načine prikazovanja, ki jih uporablja sodobna muzeologija.

Milan Vogel

Nove knjige za vsak žep

Izšlo je devet knjig drugega letnika žepne knjige

Miran Sattler, Bitka na Neretvi. Cankarjeva založba, 151 str., 40 din

Knjiga govori na osnovi dokumentov in osebnih pričevanj o spopadu sedeminpetdeset tisoč nemških vojakov s sto letali, dvaintrideset tisoč italijanskih vojakov in petdeset letal, pet tisoč ustašev in dvajset tisoč četnikov z enotami NOV, ki so branile vrhovni štab in štiri tisoč ranjencev.

Dr. Marijan in Lea Košiček, Ljubezen, spolnost, sreča. Cankarjeva založba, 242 str., 60 din

Poljudno, na osnovi zdravniške prakse pisana knjiga o spolnih problemih, s katerimi prihajajo ljudje vseh starosti v psihiatrovo ordinacijo. Knjiga tako govori o krizah v zakonu, nezvestobi, ločitvah kot o raznih spolnih težavah.

Erich Segal, Ljubezenska zgodba. Mladinska knjiga, 126 str., 30 din

E. Segal je s svojo presunljivo, napeto, romantično, žalostno in duhovito ljubezensko zgodbo med Oliverjem, bančnikovim sinom, in Jenny, hčerko italijanskega priseljence, v času, ko so pisci že tekmovali v pretirano realističnih opisih ljubezenskega življenja, izživiljanja in zablod, čez noč preusmeril okus najširše publike in si zagotovil trajno priljubljenost mladih bralcev.

Truman Capote, Zajtrk pri Tiffanyju. Mladinska knjiga, 155 str., 40 din

Knjiga je prvič izšla leta 1958 in bila ocenjena kot »svojstvena, plastična psihološka in umetniška podoba mlade Holly, ki si z neuničljivim življenjskim optimizmom utira pot skozi džunglo neizprosne sodobne družbe. Holly spada med najbolj pretresljive in očarujoče ženske like sodobnega ameriškega lep slovja«.

Boris Prikril, Pekel na Pacifiku. Državna založba Slovenije, 366 str., 90 din

Delo hrvaškega avtorja spada med najbolj brane knjige pri nas. V njem izčrpno prikazuje pomorski boj med ZDA in Japonsko na Tihem oceanu od napada na Pearl Harbour in prvih japonskih uspehov do preobrata in konca japonskega imperializma. Knjiga je napisana objektivno, saj se opira na konkretne zgodovinske vire.

Oskar von Wertheimer, Kleopatra. Cankarjeva založba, 287 str., 60 din

Zadnja egipčanska kraljica Kleopatra je v času razmaha stare rimske države v boju, da bi obvarovala svoj prestol, osvajala rimske veljake. Osvojila je Julija Cezarja in Marka Antonija, toda njegovega nasprotnika Oktavija, poznejšega prvega rimskega cesarja Avgusta, ni uspela. Knjiga Kleopatra na osnovi znanih dejstev govori o njenem razburljivem življenju ter o navedah tedanjega časa.

Ivo Zorman, Draga moja Iza. Založba Borec, 340 str., 60 din

Avtor opisuje v romanu napol kmečko napol meščansko družino na robu majhnega mesta in nam pokaže marsikatero resnico, ki jo srečujemo vsak dan, pa je ne opazimo, ali pa se ji ne upamo pogledati v oči.

Heinz G. Konsalik, V omami LSD. Založba Lipa, 414 str., 90 din

Konsalikov roman o nevarnosti mamil z napetim pisanjem razodeva zablode, ki jih prinaša LSD, saj to nevarno mamilo prebudi iz podzvesti najnižje skrite instinkte in živalska nagnjenja. V ozadju napetega ogrožja zgodbe diha tragika bolne ameriške in evropske družbe, ki hlata za dobrinami, nima pa vrednot.

George Lucas, Vojna zvezd. Tehnična založba Slovenije, 213 str., 50 din

Lucasov znanstveno fantastični roman je zgodba fantastične tehnologije prihodnosti, ki povezuje ozvezdja in ljudi, ki uničuje cele planete in prenaša človekove misli s hitrostjo svetlobe. Junaki romana so ljudje v revoluciji, preprosti, iskreni in predvsem človeški, ki se borijo proti mračnim silam diktature, laži in izkoriščanja ter proti kopičenju bogastva za uničevalne vojne in policijske medzvezdne tehnike.

M. V.

POD REFLEKTORJEM POD REFLEKTORJEM POD REFLEKTORJEM

PIŠE: Franček Bohanec

Kako je s to stvarjo – svobodo, humanizmom...

Ne vem, zakaj sem se v poletnih, dopustniških mesecih prizadeto trafil z razmišljanjem o nekaterih usmeritvah v slovenski književnosti naših dni. Verjetno me je ogrel Vitomil Zupan, ki je sporočil v eni zadnjih števil TELEKSA (in tudi v drugih časnikih) »jalovim« dušam slovenske srenje, da se v tej duhovni sferi ruši (hvala bogu) vse, kar je doslej otesnjevalo ta prostor. In kaj novega sedaj stopa na ta izpraznjena mesta? Vitomil Zupan ni nič kaj zadovoljen. Sam, kot izjavlja in prepričuje druge tudi kot nekakšen pooblaščenec vse svoje generacije, ostaja na pogorišču praznih rok. »Razen vere v boga sem preživel v sebi vse rešilne (reševalne) ideje časa svoje generacije, tudi vero v svobodo, tudi humanizem (vero v človeka) ipd. – in vse so me prej ali slej razočarale, ostale so začasne delovne hipoteze,« je potožil. Vse se mu je torej spremenilo v vero in se porušilo kot občasna gonilna sila v delovni iluziji. Za ruševinami pa so – milni mehurčki.

Morda Zupan stvari niti ni tako ostro oblikoval. Lahko da sem stvari le takšne dojemal, ker sem tako doživljal. Bodi tako ali drugače, njegove zapisane intervjujske besede so me silile k bolj urejenemu razmišljanju in iskanju primerov. Izbral sem štiri literarna dela sodobnih slovenskih pisateljev različne starosti, namenjena mladim bralcem, ker sem menil, da morajo biti tu sodbe najbolj čiste in jasne. Izbral sem: Frana Roša (Tina brez mezinca), Ivana Ribiča (Kala), Janeza Vipotnika (Strah) in Neže Maurer (Čukec). To so zadnji zvezki Matjaževe knjižnice, ki jo pod uredništvom Braneta Grabeljske izdaja Partizanska knjiga. Vse te besede pa bodo ostale zgolj na ravni poletnega razmišljanja.

Fran Roš ne hodi po odmišljenih poteh. Vse njegove zgodbe iz te knjige imajo za osnovo slovensko stvarnost od 1941 do 1945. Poraz stare Jugoslavije in zmaga osvobodilne vojske so kronološki, temen in svetel okvir pripovedim, ki govore o resničnih ljudeh, o njihovem tvegajočem pogumu za lepšanje vsebine življenja drugim v stiski (Očkov rojstni dan), o zmagovalstvu v zvijačnosti tlačenih (Pavlekov ukana), o trezni prisebnosti in skupnostni usojenosti (Franca je zakurila), o konkretnem domoljubju (Jugoslavija ni umrla), o medsebojni vezi starih in otrok v borbi (Pot k Izvirkom) itd... Številne usode ljudi, mladih predvsem, so resnične, bolj okorno dokumentarne kot prepričljivo umetniške, a zaradi te življenjske grobosti v snovi so nadvse dokazljivo gradivo, da so človeške vezi in da je svoboda vrednota, ki ima svoj pomen samo tedaj, če je vsebina človeških hotenj. Fran Roš in njegove mlade osebe živijo svobodo, čeprav v nesvobodi ob tuji zasedbi razkosane domovine, in ne razpravljajo o raznih humanističnih inačicah človeškega sožitja, ampak je človeška solidarnost njihova vsakdanja hrana.

Ivana Ribiča Kala je miselno zahtevnejša mladinska povest. Njeno osrednje problemsko jedro je aktiviteta: »... kri je kri – teče, po kakršni strugi jo napelješ, kakor vse, kar se pretaka v našem življenju«. Nad zaplete in nalome se vzpenja v vedre sinjine življenjske sile, ne animalično slepa, ampak zavestno uravnajoča, zato se ljudem, ki najdejo to skladje stvari, življenje z vedrimi brzicami izliva v smer, ki ima v vseh starostih in položajih polnokrvno moč in lepoto. Za to razmišljujočo skico zadošča podrobnejša razčlenitev prvega poglavja te idilične, a pristne Kale. Pastir Franjo se ob dedu in čredi prebujata z neustavljivo željo, da bi dobil psa, a mu ga ded brani, ker še ni prebolel izgube prejšnjega psa – psa s »srcem«. Fant ve, da bo imel psa in ne zameri dedu trmastega zavračanja, ker je vsak »za svoje življenje umerjen«. Vezi torej terjajo obojestransko soglasje. Dosega pa se z razumevanji in spoštovanjem.

Janeza Vipotnika drobne partizanske pripovedi se iz svoje anekdotične zasnove razrastejo zaradi bogate notranje vsebine v velike, umetniško in stilno izčiščene podobe o otroški iznajdljivi dejavnosti, ki je v medsebojni navezi še čvrstejša (Pionirski štab), o zapletu, ki ga izsili nepremišljenost in se razplete zaradi značajskih prednosti v dobrodejen humorni konec (Hruška), o otroški želji, da je enak z odraslimi in mora to dokazati (Čebele), o povezanosti človeka z živalmi (Runo, Jaka in volkovi, Čebularjeva mula). Vipotnikovo upodabljanje se izogne črno belim platnom. Pri njem celo sovražni Nemci »odpovedo« v svoji črni naklepnosti, ker se v njih zdaj zdaj prebudi kakšen kanček človeškosti (Pionirski štab). Težišče je na poetični in humorni viziji, ki je hkrati košček izsekane življenjske resničnosti in umetniške upodobitve.

Neža Maurer spremlja svojega mladega Francija na tveganem begu k mamiki na goro Oljko, ko je ta pobegnil iz vlaka, namenjenega v Nemčijo. Mladi begunec se otepa na poti z očarljivimi človeškimi strastmi in čustvi, nič sladkobnimi in vsiljivimi. Ljudje, živali in pokrajina v vojnem času so osebe, ki v mozaični podobi svetijo skozi temo vojnih grozot. V redkih delih je toliko materinske čustvenosti: mamika živi v skrbi za sinom Francijem: za njegovo jed, za mirno spanje in toplino človeške bližine. Takšna mati, katere mož je že v partizanih, spravi iz materinske osveščeni sina v partizanske vrste.

V teh delih se čas ni porušil. Velik del teh pripovedi prerašča časovne in prostorske pregrade osvobodilnega boja. Ljudje v največji otesnjenosti in tesnobi se počutijo svobodne v dejavnosti, v sožitnem delu. Nikjer odmišljenosti v prazno, ko se pozabi temelj resničnosti! Ogenj človeške volje žge človeka dostojno vsebino. Tu se plačuje z življenjem – ne milnimi mehurčki.

Morda je s to stvarjo tako: svobodo in človeštvo moramo stalno živeti...

POD REFLEKTORJEM POD REFLEKTORJEM POD REFLEKTORJEM

Na skupnem sestanku v krajevni skupnosti Stožice so 22. avgusta letos predstavniki KS na Posavju sklenili, da bo 7. september ostal spominski dan Posavja. Ta dan obeležuje začetek oboroženega boja na tem območju. Posavje je med drugo svetovno vojno dalo več kot 300 partizanov, med katerimi je 57 spomeničarjev, trije narodni heroji, 105 pa jih je padlo v bojih, umrlo v internaciji, padli so kot talci ali kot žrtve črne roke.

Sedmega septembra bodo praznovali krajani iz Brinje, Stožice, krajevske skupnosti Urška Zatler, Ježica, Ivan Kavčič, Savlje-Kleče in Tomačevo-Jarše. Tega dne bo v osnovni šoli Danile Kumar podpisana svečana listina. Sekcija medvojnih aktivistov OF rajona Ježica, sedanjega Posavja, bo skupaj z vsemi na novo ustanovljenimi KS, družbenopolitičnimi in drugimi organizacijami na Posavju še naprej skrbela za oživljanje tradicij predvojnega revolucionarnega dela in NOB.

Enotni kot med NOB

Pred slovesnostjo v Posavju so člani sekcije medvojnih aktivistov OF rajona Ježica obiskali nekaj najstarejših članov, medvojnih aktivistov s tega območja, ki praznujejo letos visoke življenjske jubileje.

DRAGA RODIČ je nosilka spomenice 1941 in praznuje letos osemdesetletnico življenja. Od začetka okupacije do svoje aretacije je skrbela za zveze z mestnimi organizacijami in partizani. Slednje je bilo izredno težko, saj je bil rajon Ježica ločen od Ljubljane z žico, od Črnuč in Gorenjske pa z mejo med Nemčijo in Italijo, minkskim poljem in drugimi ovirami. Draga Rodič je skrbela za strogo zaupno pošto, propagandni material in drugo, kar so potrebovale partizanske enote na območju Podlipoglava, Dolomitov ter drugod. Pri delu ji je pomagalo več zvestih in pogumnih žena ter mladink pa tudi njeni sestre Iva in Roma ter njen trinajstletni sin Martin. Le-ta je bil kurir in obveščevalec. Njen sin Miro, študent srednje tehnične šole, je z osemnajstimi leti med prvimi odšel med partizane. Partizani so ga na Mokrcu in v Podlipoglavu. Kasneje je bil kurir prvega in drugega štajerskega bataljona in druge grupe odredov. V zgodnji pomladi leta 1943 je padel v boju z Nemci na Dobrovljah kot politkomisar čete v Savinjskem bataljonu.

★

FRANCKA ZAJC-KOPRIVC, s partizanskim imenom Zlata, je nosilka spomenice 1941. Rojena je bila leta 1908. Njen mož Ivan je bil član KP že pred vojno. Kot komunista je deloval v mestni vrtna-

Sedmi september, spominski dan Posavja

Enotni kot med NOB

Ko je okupator leta 1941 zasedel našo domovino, je bila komunistična partija organizirana po okrožjih in rajonih. V ljubljanskem partijskem okrožju je bil tudi rajon Ježica, ki je zavzemal predvojne občine Ježica (vasi Ježica, Stožice, Mala vas, Savlje, Kleče, Tomačevo in Jarše). V tem rajonu je že v stari Jugoslaviji delovala zelo dobra partijska organizacija, ki jo je vodil in leta 1935 zasnoval Andrej Kumar. Zaradi dobre predvojne organizacije partije je upor v rajonu Ježica vzplamtel z veliko silo že prvo leto okupacije. Mladinci, vključeni v skupine po tri in štiri, so takoj začeli opravljati razne akcije proti okupatorju.

V Ramovševi trgovini v Stožicah je bil 4. maja 1941 ustanovni sestanek OF za rajon Ježica. Vodil ga je Franc Leskošek-Luka. V prvem rajonskem odboru so bili: Stane Bizjak, dr. Franc Škerl, Peter Kušar, Simon Lenarčič, Miha Čerin in Franc Tavčar-Rok. V drugi polovici leta 1941 so terenski odbori OF delovali v vseh vaseh in zaselkih rajona Ježica. Tam, kjer so delovali terenski odbori OF, so bile tudi partijske organizacije.

Prvi oborožen napad na okupatorjeve vojake je bil v rajonu Ježica 7. septembra 1941. Napad je izvedla skupina skojevcev pri hiši številka 249, in sicer na italijansko patroljo. Dva vojaka sta bila težko ranjena, eden pa mrtev. Skupino skojevcev so sestavljali: Lojze Gogala, Jože Kališnik (oba stara 18 let in sta padla med partizani) Miro Kos in Adrijan Kumar (stara 17 let).

Matevž Smole, nekdanji član sekcije medvojnih aktivistov OF rajona Ježica.

Francka Zajc-Koprivic-Zlata, spomeničarka in članica sekcije medvojnih aktivistov OF rajona Ježica.

Dušan Rebolj-Bor

riji. V tistem času se je sestajal s tovariši v Koroščevi grobnici na Žalah. V delo jo je vključil in vpeljal prav mož Ivan, ki je kasneje med vojno padel.

Kmalu po razpadu stare Jugoslavije so se na njenem domu na takratni Tyrševi 170 (sedanji Titovi cesti) sestajali komunisti. Vse od ustanovitve odbora AFŽ na rajonu Ježica, v drugi polovici leta 1941, je bila njegova članica. Bila je tudi članica rajonske intendance. Pri Francki Zajc je bila javka za zbiranje materiala s področja Stožic. To delo je opravljala vse do osvoboditve. Tudi po vojni, dokler ni zbolela, je opravljala različne obveznosti v družbenopolitičnih organizacijah.

Obiska tovarišev s Posavja, medvojnih in sedanjih aktivistov, se je zelo razveselila. Vesela je bila toliko bolj, ker je eden izmed njih rezervni polkovnik in tajnik sekcije medvojnih aktivistov OF.

★

MATEVŽ SMOLE je doma iz Savelj. Rodil se

je leta 1898. Med vojno je bil aktivist OF. V mladosti se je izučil za sedlarja. Delal je v tovarni usnja Polak, sedanja tovarna Rog.

Med prvo svetovno vojno so ga vpoklicali v 17. regiment. Vojaško pot je nadaljeval v Judenburgu in se še dobro spominja upora vojakov v tej vojašnici. Takrat je sodeloval v začetnih enotah letalstva, čeprav so se bolj kot z letali ukvarjali z izvidniškimi baloni. Doživel je tudi strahote vojne na Soški fronti, na Sv. Gabrijelu in pozneje v Tirolah. Od leta 1925 je bil zaposlen na železnici. Ze pred drugo svetovno vojno je bil vključen v socialistično stranko. Bil je tudi predsednik pevskega društva »Zora« v Savljah, kjer je pel in igral na harmoniko. Po tistem, ko mu je umrla žena, harmonikarskega meha ni več raztegnil.

Ze leta 1941 je postal član terenskega odbora OF Savlje-Kleče. V Mostovni delavnici, kjer je bil zaposlen so delali v trojkah. Tudi v njegovi hiši v Savljah so se sestajali. Leta 1942 je bil aretiran in odpeljan v Visco-

Udine, od koder se je vrnil po kapitulaciji Italije. Ponovno se je zaposlil na železnici, kjer je nadaljeval svoje delo vse do osvoboditve. Aktivist je ostal tudi po vojni, za kar je dobil tudi vrsto priznanj. V svoji skromnosti ni uveljavljal niti enojnih niti dvojnih let. Končno pa tudi tovarišev, ki bi mu bili lahko priče, ni bilo več med živimi. Njegovo vodilo v življenju je, da »delo krepi človeka«. Sedaj živi sam. Hčerka ga obišče sleherni dan, da mu postori najnujnejše. Matevž se kratkočasi na vrtu, v sadovnjaku, kosi travo obrezuje trto, veseli se ob gojenju rož. Letos je, kot bi bil mladenič, obiral češnje. Tudi v svoji torbarski stroki se še rad preiskusi. In vsak dan se z mopedom odpelje na kosilo v litostrojsko restavracijo in zelo pogosto gre na ženin grob. Tovarišev, ki so ga obiskali, se je srčno razveselil.

Posavčanke so bile zgledne aktivistke med NOB

O tem, da na območju rajona Ježica med NOV

žene in dekleta niso stale ob strani, da so pogosto nosile glavno breme dela, nam pove mnogo podatkov. Ze od vsega začetka vojne so bile aktivno vključene v NOB. Mnoge med njimi so bile vključene v revolucionarno delavsko gibanje že pred vojno. V času najtežje narodove preizkušnje so bile borke, kurirke, aktivistke – prijele so za vsako delo. V Ljudski pomoči, ki je delovala na območju rajona Ježica od pomladi leta 1942, so bile članice predvsem ženske.

Zbirale so najrazličnejši material, ki je bil v veliko korist partizanom. Vodile so skladišča zbranega blaga, prale, šivale, likale, pletle... Glavno breme dela je padlo na ramena žena in deklet po prihodu belogradistov, ko so skoraj vsi za vojsko sposobni moške in fantje odšli med partizane. Še posebno hudo je bilo po kapitulaciji Italije, ko na Ježici skoraj ni bilo več moških sposobnih za vojsko. Odšli so med partizane. Od tega časa do osvoboditve so ženske vodile tudi politični aktiv. Pri tem je treba

omeniti Minko Jakopič in Drago Rodič. Med najbolj aktivnimi so bile pokojna Mira Lenardič, ki so jo domobranci leta 1944 zverinsko mučili in ubili v kleti na Ježici. Še bi morali naštevati imena kot so Draga Rodič, Francka Zajc-Koprivic, Ljuba Rebolj-Sotlar, Angelca Omladič, Minka Jakopič, Cilka Jakopič in druge. V Vidmarjevi tovarni (Tonosa v Savljah) so bile posebno aktivne Marija Maček, Marija Presetnik-Hribernik, Anica Dermastja, Minka Ložar in druge, ki jih je vodil Viktor Zatler. Delale so v tovarniškem odboru Delavske enotnosti. Pred osvoboditvijo so v tovarni organizirale izdelavo zastav iz papirja in tekstila, ki so jih aktivisti delili po Ljubljani. O aktivnosti žena govore tudi imena ulic, šol, vrtcev... Med nosilci spomenice 1941 je 14 žena s tega terena. Sedem žena in deklet je padlo, med njimi narodna heroína Danila Kumar-Andreja, Angelca Dežman, Nada Ovcak, Frančiška Kos, Marica Kovač, predvojna revolucionarka in članica KP Urška Zatler in Slavka Zorman. Sedemnajst žena in deklet je umrlo v internaciji ali pa so padle kot talke, žrtve črne roke ali pa so umrle pri mučenju, od rok domačih izdajalcev.

★

DUŠAN REBOLJ-BOR se je rodil leta 1923. Je rezervni polkovnik in spomeničar. Takoj po razpadu stare Jugoslavije je bil v mladinski skupini »Čičarija« na Posavju, ki jo je organizirala Stana Gerk. V drugi polovici novembra 1941 je odšel med partizane v grosupeljsko četo. Še istega dne so ga poslali nazaj na teren, češ da je za partizane premlad. Njegova sestra Ljuba Rebolj je dobila nalogo da pripelje na svoj dom vse mladince skupine »Čičarije«, ki naj bi odšli januarja 1942 med partizane. Toda na zbornem mestu sta bila samo Dušan in še dva mladince. Priključili so se ostalim iz Male vasi in Ježice. Odšli so med partizane na Pugled. Dodeljen je bil v Simonovo četo. V boju nad Jančami je bil ranjen. Kasneje je prišel v drugo grupo odredov in v Simonovem bataljonu (Janko Sekirnik-Simon) na Dobrovlje. Partizanska pot ga je vodila v revirje, kjer je prevzel dolžnost politkomisarja revirske čete, ki jo je vodil Veličko. Tam je bil tudi sprejet v KP. Konec leta 1942 je postal politkomisar Savinjskega bataljona, ki se je avgusta leta 1943 vključil v Slandrovo brigado. Avgusta 1944 je prevzel dolžnost politkomisarja Cankarjeve brigade in konec istega leta je postal vodja kadrovske službe pri 7. korpusu. Od aprila 1943 je delal pri ozi in do leta 1970 v UDV. Za svoje delo je dobil več odlikovanj.

Stevo Javor

Nisem hotel trobiti, čeprav sem dobro vedel kaj pomeni reči fašistom ne! Nismo se družili s fašisti. Izkušnje so iz nas izklesale prekaljene borce. Dolga partizanska pot Slovenka. Največja partizanska akcija na Krasu je bila pod vodstvom Stjenka

Sedimo v edini gostilni v Komnu. Naši sogovorniki so domačini, nekdanji borci in aktivisti, ter dobri poznavalci domačih razmer. Ponosni so na svoj kraj, na dosežke krajanov, ponosni so na njihov Komen, središče krajevne skupnosti, ki se skupaj z njimi že nekaj mesecev temeljito pripravlja na veliko praznovanje ob 35-letnici priključitve Primorske k Jugoslaviji.

Spomini na tista leta, ko so bili še fašisti gospodarji na tem našem koščku Krasa niso prijetni, so pa še sveži.

Nisem hotel trobiti, čeprav sem dobro vedel kaj pomeni reči fašistom ne!

STANKO LUIN iz Svetega pri Komnu:

»Godbo na pihala smo pri nas v Svetem ustanovili še v »ranki Avstriji«. Štirinajst članov je štela in jaz sem bil njen kapelnik. Z godbo smo imeli namen obujati slovensko zavest. Fašisti so to vedeli in si na vse načine prizadevali, da bi prenehali z našim delom. Kljubovali smo jim dolgo, kolikor se je pač dalo, vendar fašistična prisila je bila močnejša in prenehali smo morali z vadbo in igranjem, posebno še potem, ko nisem hotel fašistom trobiti. Reči takrat ne, je bilo smelo dejanje.

Takoj po končani zadnji vojni smo se ponovno zbrali, kupili nove instrumente in ponovno zaigrali. Žal ne dolgo. Godbeniki so se razšli po svetu s trebihom za kruhom. Revni Kras je bil premajhen za vse. Zdaj v Svetem od takrat nimamo več godbe na pihala. Pa bi bilo prav, da bi se ta tradicija nadaljevala, veste. Čeprav mi je že 72 let, še kar mislim, da bi lahko veliko pomagal!«

Nismo se družili s fašisti

VIKTOR ŠVARA iz Svetega:

»Tudi pred vojno smo mladi iz okoliških vasi radi zahajali v Komen. Peli smo naše domače slovenske pesmi. S fašisti se nismo družili. Redki med nami so bili, ki so mislili drugače.

Naš odbor OF je bil delaven. V začetku smo zbirali hrano. Vedeli smo kje jo bomo dobili. Nikoli se nismo zmotili, čeprav so s tem domačini veliko tvegali, kajti fašistični ogleduhi so imeli povsod razpredene svoje mreže.

Komen pred velikim praznikom

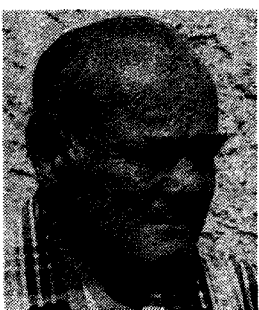
Tukaj je Jugoslavija

STANKO LUIN

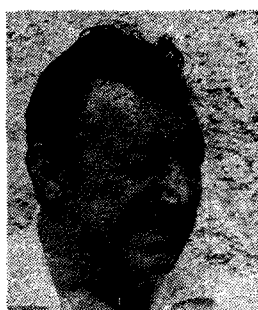
VIKTOR ŠVARA

KARLO RIJAVEC

LUDVIK KOVAČIČ-SLOVENKO

ALOJZ FURLAN-MILKO

Septembra 1943. leta pa smo v Svetem že ustanovili partizansko skupino, ki je sodila h Kraški četi. Med drugim smo napadli tudi kolono, ki jo je vodil nemški polkovnik. Morali smo se umakniti proti Temnici. Pozneje smo zvedeli, da je imel ta general v načrtu požgati Sveto, Škrbino in še nekatere okoliške vasi!«

Izkušnje so iz nas izklesale prekaljene borce

KARLO RIJAVEC iz Rubij:

»No, tam na ovinku, na Mrtvaškem hribu pravimo tistemu mestu mi domačini, smo iz zasede napadli nemško vozilo, v katerem so bili poleg šoferja še major-zdravnik in neki podpolkovnik. Polovili smo jih in predali drugi partizanski enoti.

Ognjeni krst pa sem doživel v moji prvi partizanski bitki v Gabrovici.

Mladi smo še bili in naše vodstvo še neizkušeno. Nemci so nas presenetili in veliko naših tovarišev je takrat padlo. Nemška hajka je sledila hajki in izkušnje so iz nas naredile prekaljene borce. Strahu skoraj nismo poznali.

Da smo poleg neustrasnosti v bojih pridobili tudi veliko taktičnih izkušenj, smo se lahko prepričali v Benečiji, kjer smo se uspešno zoperstavljali veliko močnejšemu sovražniku.

Brodili smo mrzlo Sočo pri Desklah le sto metrov pred nemškimi stražami. Telesa sploh nismo več čutili, le še neka silna volja je neuničljivo telesa v nas. Nemci nas niso videli, le sumili so, da Soča tudi v mrzlih zimskih nočeh ni ovira za partizane, zato so v Doblarjih večkrat dvigovali zapornice, da je Soča v trenutku narastla, kar je za mnoge tovariše pomenilo najhujše. Toda kljub vsemu smo jim na vsakem koraku dokazovali, da je tukaj Jugoslavija!«

Dolga partizanska pot Slovenka

LUDVIK KOVAČIČ-SLOVENKO iz Komna:

Partizanske poti in boji so Slovenka vodili od doma in tja čez Brkine na Dolenjsko do Kočevja, nazaj v Brkine in tja nad Ajdovščino in Predmejo. Bil je borec Kraške in Brkinske čete pa v enotah VOS in VDV ter Gregorčičeve brigade.

»Italijani so me aretirali doma v Komnu«, se spominja Slovenko, »24. novembra 1942. leta. Bil sem predsednik SKOJ. Bogdan Bukovac je bil pa pokrajinski sekretar. Zdaj to vem, takrat pa nisem vedel, čeprav sva se v Komnu, kjer je imel Bogdan mamo, večkrat srečevala. Bogdan je bil tisti, ki je v nas mladih tod okoli Komna zasejal uporniški duh. Takrat mi je bilo šestnajst let, s sedemnajstimi leti pa so me že zaprli v tržaški Coroneo. Tudi Bogdan je bil tam.

Fašisti so nas kmalu prepeljali v neko taborišče pri Zdravščini. Ko

smo se vračali iz zdravniškega pregleda, kjer smo bili potrjeni za »bataljon speciale«, smo izkoristili priliko in pobegnili iz drvečega vlaka. Spominjam se, da je bil med nami Jože Spacapan iz Renč, Marjan Zavadlal iz Opatjega sela, Franc Žbogar iz Grgarja, Emil iz Bilj in še trije ali štirje fantje iz Manč. Zbrali smo se pri Spacapanu v Renčah, poiskali zvezo s partizani Kraške čete, ki so taborili na Zajčevcu pri Tomačevcu.«

No in od tu se je začela dolga in zanimiva partizanska pot Ludvika Kovačiča-Slovenka.

Največja partizanska akcija na Krasu je bila pod vodstvom Stjenka

ALOJZ FURLAN-MILKO iz Malega loga pri Komnu je bil med drugim tudi komandant tretjega bataljona Južno primorskega odreda. S svojimi enotami, ki jih je vo-

dil, je domala prešel sleherno partizansko pot, ki je vodila po Krasu in Vipavski dolini. Največje partizanske akcije na Krasu, ki je bila 2. februarja 1944. leta se Milko tako spominja:

»Sovražno kolono, ki je nosila hrano in bila dobro oborožena smo čakali v zasedi nekaj dni, toda vedno so se nam uspeli ogniti. Narodnemu heroju Antonu Šibelji-Stjenki pa je le uspelo zvedeti po kateri poti bo krenila kolona.

Večer pred akcijo smo imeli v Gorjanskem še partizanski miting. Poleg moje čete je bila za napad določena tudi četa Slavka Krta. Še pred mitingom nas je Stjenka natančno seznanil s samim potekom akcije.

Kolono sovražnih vojakov smo zatem pričakali na Davčah ob cesti, ki vodi iz Komna proti Braniku. Napadli smo bliskovito. Le enemu sovražnemu vojaku je uspelo pobegniti, kar 96 pa jih je obležalo. Takrat smo zaplenili poleg hrane tudi veliko orožja.

Domačini so bili veseli naše zmage. Nosili so nam hrano in pijačo. Živel so z nami in za nas in še bolj verjeli v našo končno zmago.«

In kje vas zdaj »čevelj žuli«, sem silil sogovornikom z vprašanjem pri čemer so se od spominov na leta pred vojno in med njo, morali v trenutku preseliti v sedanost, čeprav je pogovor komaj zaživel.

»Ja, tako je s to rečjo«, je začel Milko: »Makadamske ceste tod okoli Komna in po vaseh naše krajevne skupnosti, so nam bile dolga leta trn v peti. No, fantje v krajevni skupnosti so vztrajali in zdaj do proslave v Komnu bomo že imeli dve na novo asfaltirani cesti. In še to lahko zapišete, da bi v Komnu lahko imeli tudi kakšen gostinski lokal, kjer bi bilo poskrbljeno tudi za prenočišča!«

Slovenko pa je dodal: »Zdravstveno varstvo borcev v Komnu sploh ni urejeno. Imamo sicer zdravnika, ki nam je na voljo dvakrat na mesec, seveda če nima ravno takrat še kakšnih drugih obveznosti. Borci v tem času ne smemo zboleti. Enako velja tudi za otroke.

Menimo, da je en zdravnik za 4000 pacientov odločno premalo, kajti poleg 1900 krajanov, kolikor jih šteje naša krajevna skupnost, sodijo v našo ambulanto še občani iz dela krajevne skupnosti Stanjel in Pliskovica, poleg Brestovice in Gorjanskega seveda. Štiri tisoč pacientov to zares ni malo za enega zdravnika in še ta ima številne druge obveznosti. In kaj bi nam bilo storiti, je hudomušno, seveda bolj v šali kot zares pripomnil Slovenko, »če bi vsi ali pa vsaj polovica pacientov naenkrat zbolela? Takrat nas bolečin lahko reši samo še mitraljez!«

Tone Urbas

Komen pričakuje

Letošnja osrednja proslava ob 35-letnici odločitve o priključitvi Primorske k Jugoslaviji, bo v nedeljo, 17. septembra letos v Komnu.

Pripravljalna dela, vsaj tako so poudarili na nedavnem sestanku glavnega odbora za proslavo, potekajo po načrtih, tako, da bo že en dan prej, ko bodo na predvečer proslave nastopili pevci Tržaškega partizanskega pevskega zbora, vse nared.

V nedeljo, 17. septembra pričakuje Komen, ta majhna kraška vasica in prebivalci te krajevne skupnosti okoli 50.000 udeležencev. Okoli 600 pevcev združenih pevskega zbora s Primorske,

bo prispevalo k temu srečanju še poseben vtis.

Kras bo slavnostno odet za ta praznik, saj bodo obiskovalci prišli v Komen skozi številne slavo-loke, ki so značilni za ta del slovenskega Krasa.

Čeprav si je organizator proslave v Komnu nadvse prizadeval, da bi pripravili načrtovano razstavo »Razvoj ljudske oblasti na Primorskem«, ki bi nedvomno obogatila in popestrila uvod v praznično slavo, se je moral tem načrtom in željam odreči. Pa ne zaradi pomanjkanja denarja, ki je nujno vezan z organizacijo in pripravo tako obširne in zahtevne razstave, temveč zgolj zaradi pomanjkanja časa. In kot je

Predsednik krajevne organizacije SZDL Komen EMIL ŠVARA:

»Razstava, ki bi pričala o razvoju ljudske oblasti na Primorskem bi nedvomno obogatila uvod v praznično slavo. Zares je velika škoda, da je Komen ostal brez te že zdavnaj načrtovane razstave!«

bilo na sestanku slišati, se razstava o razvoju ljudske oblasti na Primorskem pripravlja že nekaj let, zato je odločitev, da razstave zaradi pomanjkanja časa ne bo, skorajda nerazumljiva.

H krajevni skupnosti Komen sodi 14 vasi, vasic in zaselkov v katerih živi le nekaj manj kot 2000 ljudi in prav vsi se na ta dan, ko ne bodo slavili samo Primorci, temveč širša družbena skupnost, dobro pripravljajo, kajti slehernemu obiskovalcu bi radi pokazali kaj zmorejo pridne roke in da so njihove hiše še vedno polne tistega pravega kraškega gostoljubja kot nekoč.

Tone Urbas

KOROŠKA BELA

Preimenovanje osnovne šole

Na zadnji seji skupščine občine Jesenice so delegati potrdili predlog za preimenovanje osnovne šole Koroška Bela v osnovno šolo karavanških kurirjev NOB. S tem preimenovanjem so se strinjali tako učenci kot starši in družbenopolitične organizacije v krajevni skupnosti Javornik Koroška Bela.

Marca leta 1943 so vzpostavili pri pokrajinskem komiteju KPS za Gorenjsko posebno kurirsko enoto, ki mu je bila neposredno podrejena. Hkrati so takrat nastale prve kurirske linije in kurirske postaje. Kmalu je Gorenjska imela štiri relejne linije s šestintridesetimi kurirskimi postajami, ki so pozno v jeseni leta 1944 štejele 375 kurirjev. Vse te postaje so imele oznako G in ustrezno zaporedno številko.

Od štirih relejnih linij je tretja potekala po Karavankah od Srednjega vrha do Drage. Postaja G 22 je bila v Javorniškem rovtu, G 17 pa v okolici Potoške planine.

Osnovna šola v Koroški Beli je že doslej obujala spomine na te poti in tako bo tudi vnaprej. Organizirala bo pohode po poteh karavanških kurirjev, sodelovala pa bo pri organiziranju vsakoletnega kurirskega smuka v Medjem dolu. V šoli bodo začeli tudi načrtno zbirati zgodovinsko gradivo o delovanju karavanških kurirjev NOB.

RIKA KLINAR

KRANJSKA GORA

Planinski dom v spomin na padlega partizana

Miha Arih s Podkorena je bil veliki planinec in ljubitelj narave. Pošten kot je bil, leta 1941 ni razmišljal, kje je prava pot in je že od vsega začetka deloval v OF, nato pa odšel med partizane. Devetega februarja 1944 pa je omahnil pod sekiro svojega sorodnika, ko je prišel k njemu sredi hude zime po hrano za partizane v okolici Podkorena. Nemci so ga skrivaj pokopali v Klinu, po vojni pa so njegove ostanke prenesli v Podkoren.

V spomin na Miho Ariha so planinci tega območja obnovili zapuščen karavlo v planinsko postojanko in jo imenovali Mihov dom. Na poti proti Vršču, malo pred Rusko kapelico, se v njem radi ustavljajo planinci.

BRANKO BLENKUŠ

ČRNA NA KOROŠKEM

V spomin na boje z Nemci

V okviru triindvajsetega koroškega turističnega tedna in krajevnega praznika so se v Črni spomnili tudi bitke Vzhodnokoroškega odreda 13. avgusta leta 1944 na območju Bistre in Koprivne. Takrat se je več tisoč dobro oboroženih Nemcev spopadlo s koroškimi bataljoni. Boji so trajali ves teden, nato pa so se morali Nemci z velikimi izgubami umakniti. O teh dogodkih je takrat poročal tudi zavezniški radio v italijanskem Bariju.

Trinajstega avgusta praznujejo v Črni krajevni praznik. V soboto so se pred spomenikom na trgu zbrali številni borci, taborniki, vojaki in mladinci ter odšli po poteh koroških bataljonov. Komandant bataljona Franc Nagerik je povedal, da bo pot vodila v smeri Kramarce in Javorja. Na Kramarci so se pohodniki ustavili pri grobovih štirih neznanih borcev 14. divizije, položili cvetje, komandant pohoda pa je govoril o bojih 14. divizije med pohodom na Štajersko in Koroško. Za to spominsko obeležje skrbi osnovna šola Miloša Ledineka iz Črne.

S Kramarce so pohodniki odšli proti Šentvidu in Javorju, kjer so pri Magdaleni v Zgornjem Javorju obiskali spominsko obeležje padlim borcem 14. divizije. Koliko borcev je pokopanih na tem območju, še danes ni natančno ugotovljeno. Na poti proti Črni so se pohodniki ustavili še pri Počevu v Javorju, kjer so Nemci leta 1944 na njivi med žetvijo pšenice postrelili vso Počevo družino, obiskali pa so še več partizanskih kmetij.

Dogodkov pred štirinajdesetimi leti v Koprivni in Bistri so se spomnili tudi na slavnostni seji krajevnega skupnosti, po njej pa je bil pred spomenikom NOB sprejem patrolj in polaganje venca.

IGNAC ZDOVC

RADOVLJICA

Pokal Staneta Perca nogometašem iz Kranja

Vsakoletni spominski turnir za pokal Staneta Perca, znanega radovljiškega predvojnega športnika in borca NOB, ki ga pod pokroviteljstvom krajevnega organizacije ZB NOV Radovljica organizirajo prizadevni člani nogometnega kluba Lesce, je bil 19. avgusta na leškem nogometnem igrišču. Tekme med nogometnimi klubi z Bleda, Kranja, Lesc in Naklega si je v lepem vremenu ogledalo zelo veliko ljudi. Pred začetkom tekmovanja je o Stanetu Percu spregovoril predsednik izvršnega odbora krajevnega organizacije ZB NOV Radovljica in Perčev prijatelj Jože Ješe, ki je na kratko orisal lik športnika in borca, poštvalnega organizatorja in dolgoletnega predsednika radovljiške občine.

Letos so pokal Staneta Perca zaslužno prejeli nogometaši Save iz Kranja, drugo je bilo moštvo Lesc, tretji igralci Naklega, četrti pa Bled.

J. R.

ADLEŠIČI

Prijeten izlet v Italijo

Dvanajstega avgusta je več kot petdeset članov krajevnega združenja ZB NOV Adlešiči obiskalo nekatere kraje v Italiji. Ogledali so si spomenik v Oslaviji in Redipuglii, pred spomenik žrtvam v Gonarsu pa so položili venec s slovensko zastavo. Matija Adlešič iz Vrhovcev je govoril o trpljenju v tem taborišču, v katerem je bil tudi sam zaprt. Pokazal je kraj, kjer je bil izkopen rov za beg iz taborišča, on pa je bil zaradi izdelovanja lesenih lopat, s katerimi so rov kopali, deset dni po dve uri obešen za roke, zvezane na hrbtu.

Na poti proti meji so si borci iz Adlešičev ogledali še spomenik žrtvam na Bazovici, Miro Krizmanič z Bazovice pa jim je orisal like štirih ustreljenih antifašistov. Ob že večkrat oskrunjenem spomeniku so se borci zavedali, da fašizem še deluje in da je boj slovenske manjšine za svoje pravice zelo težak.

Na Opčinah pri Trstu so se udeležili še otvoritve jubilejnega 20. Kmečkega tabora, nato pa so se polni novih vtisov vrnili domov.

ALOJZ CVITKOVIČ

RADOVLJICA

Borci organizirajo izlet v BiH in Srbijo

Na željo številnih borcev in aktivistov iz krajevnega organizacije ZB NOV Radovljica in po lanskoletnem zelo uspešnem izletu v Jasenovac in na Kozaro, se je izvršni odbor krajevnega organizacije odločil, da bo v jeseni organiziral za svoje člane in njihove sorodnike dva poučna izleta. Tako pripravlja konec septembra tridnevni izlet z avtobusom po poteh Avnoja, na katerem bodo udeleženci obiskali taborišče Jasenovac, legendarno Kozaro, Jajce, Bihać, Plitvice in Belo krajino.

Dvodnevni izlet v Srbijo bo predvidoma v začetku oktobra. Do Beograda in nazaj naj bi poleteli z letalom. Razen muzejev in drugih znamenitosti našega glavnega mesta naj bi si izletniki ogledali še Arandelovac, Topolo, Oplenac in Kragujevac z znamenitim parkom Šumarice, kjer so nacisti leta 1941 postrelili več kot osem tisoč srbskih domoljubov.

J. R.

LUČE

Delovni uspeh ob občinskem prazniku

Ob letošnjem prazniku občine Mozirje bodo planinci iz Luč in vse Slovenije proslavili pomembno zmago. V nedeljo, 10. septembra, bodo ob 10.30, odprli planinsko postojanko na Loki pod Raduho. Koča je pogorela in je bila postavljena na novo v solidarnostno akcijo vseh planincev. S tem bodo planinci počastili obletnico, ko je bila leta 1944 prvič osvobodjena Gornja Savinjska dolina. Obnovljena koča stoji na področju, kjer so med vojno potekale kurirske poti med Koroško in Gornjo Savinjsko dolino.

FRANC JEŽOVNIK

MOZIRJE

Druži jih delo

Člani zveze rezervnih vojaških starešin, strelci in mladina že vrsto let tesno sodelujejo.

Eno izmed številnih tovrstnih sodelovanj je nedavno tradicionalno tekmovanje v streljanju z malokalibrsko puško v počastitev »Dneva graničarjev«. Tekmovanje sta organizirali občinska strelska zveza Mozirje in osnovna strelska organizacija Solčava. Nastopilo je kar 15 ekip, med njimi tudi ekipa graničarjev »Savinjski partizan«.

Doseženi so bili zares dobri rezultati, saj je najboljši strellec Peter Podbrežnik ml. dosegel kar 78 krogov od 100 možnih. Med ekipami je zmagala ekipa osnovne strelske organizacije Mozirje z 218 krogi.

Po tekmovanju so graničarji povabili vse strelce v karavlo v Logarski dolini in jih pogostili s pasuljem. Ob tej priliki je predsednik občinske strelske zveze Mozirje Janez Žagar poklonil graničarjem dve Titovi knjigi v znak dobrega sodelovanja.

Rezervni vojaški starešine krajevnega skupnosti Mozirje se te dni že pripravljajo na veliki manifestativni pohod v počastitev občinskega praznika Mozirja. Na pohodu se bodo rezervni vojaški starešine pomerili še v številnih vojaških veščinah. Na pohod so povabili številne ostale krajeane in pričakujejo, da se bo tega pohoda udeležilo okoli 150 udeležencev.

FRANC OMLADIČ

JESENICE

Obiskali spomenike NOB

V počastitev 1. avgusta, praznika občine Jesenice, je delegacija občinske konference ZSMS na predvečer praznika obiskala spominska obeležja padlih borcev NOV. Tako so se spomnili narodnega heroja Jožeta Gregorčiča, ki je pokopan v Radovljici, padlih v Mostah, na Javorniku, Blejski Dobravi, Podmežaklji, Jesenicah, Belem polju, Dovjem, Gozdu Martuljku, Kranjski gori in Ratečah.

Vsa spominska obeležja so bila lepo urejena, le spomenik pred železniško postajo je kazal žalostno podobo.

R. K.

JESENICE

Občinska priznanja

V jeseniški občini praznujejo 1. avgusta občinski praznik v spomin na bitko Cankarjevega bataljona na Obranci. Letos so ob tem prazniku tudi prvič podelili občinska priznanja za aktivno družbenopolitično delo na različnih področjih. Med posamezniki so priznanja prejeli: Ivanka Kozar, Zdravko Pogačnik in Franc Žvan, kolektivne pa temeljna organizacija Plavž iz jeseniške železarne in osnovna šola Žirovnica.

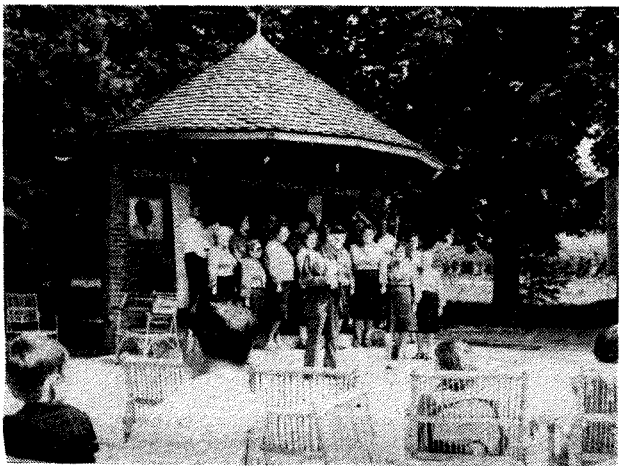
RIKA KLINAR

DOLENJSKE TOPLICE

I. srečanje partizanskih obrtnikov

V nedeljo dopoldne so se v Dolenjskih Toplicah, na obronkih mogočnega partizanskega Roga, prvič po vojni srečali nekdanji borci, ki so med narodnoosvobodilno borbo delali v partizanskih obrtnih delavnicah na Dolenjskem. Po pozdravnih besedah predsednika krajevne skupnosti Dolenjske Toplice, Staneta Šobarja, ki je borem zaželel dobrodošlico, je na govorniški oder stopil nekdanji referent za partizanske delavnice med NOB, Anton Sušteršič – Tine Železnik. Dejal je, da se je že spomladi leta 1942 po nalogu 5. grupe odredov Glavnega štaba NOV na Podstenicah – pri Pogačnikovi žagi – osnovala prva partizanska orožarska delavnica, kateri so kasneje sledile še druge. Največji poudarek je v svojem govoru namenil edinstvenemu primeru, ki ga ni bilo podobnega v Evropi, Starim žagam. V tihi dolinici potoka Črmošnjice je v kočevskih hišah stekla po italijanski kapitulaciji prava vojna industrija, ki je veliko pomagala operativni partizanski vojski, okupatorjem pa je bil trn v peti.

Ni pozabil poudariti vloge partizanskih obrtnikov, ki so v najtežjih razmerah s skromnimi materialnimi sredstvi, uspeli izdelati najrazličnejše vojne pripomočke. Večina izdelkov je bila narejena iz letalskih delov sestreljenih zavezniških letal, ostankov od porušenih železnic itd.

Zbrani borci so se zavzeli, da se Starim žagam, Sušicam in Novi gori da večji poudarek, gledano iz zgodovinskega vidika. Ni več moč popraviti ruševin, vendar je treba pripraviti ustrezna obeležja, ki bodo spominjala znamce, da se je v tej samotni dolini odvijala ena izmed velikih dram naše polpretekle zgodovine.

S. DOKL

ČRNA NA KOROŠKEM

Obisk pri graničarjih

Tudi letos je ob dnevu graničarjev krajevna konferenca SZDL organizirala obisk na karavlah »Heleni« v Podpeci in v Koprivni. Za graničarje so kupili tudi skromna darila, ki so jih odnesli mladinci, taborniki, učenci zavoda za usposabljanje defektne mladine ter borci in rezervni vojaški starešine iz Črne. Vojaki so svoje goste povsod toplo sprejeli. Vse organizacije v Črni že več let tesno sodelujejo z varuhi naših meja, zato je bilo srečanje še bolj prisrčno.

IGNAC ZDOVC

LJUBNO NA GORENJSKEM

Krajevni praznik

Zaradi sodelovanja v oboroženem odporu proti okupatorju, so Nemci 24. avgusta 1941. ustrelili prvih pet talcev majhne gorenjske vasi Ljubno. To so bile prve žrtve nacistov na Gorenjskem, zato so si ta dan občani krajevne skupnosti Ljubno izbrali za svoj krajevni praznik. Hkrati se spominjajo tudi dvanajstih padlih predvojnih revolucionarjev, organizatorjev tekstilne stavke 20. avgusta 1936, ki so z ustanovitvijo tekstilne zadrage v Otočah položili temelje današnji tovarni električnih instrumentov ISKRA Otoče.

Praznovanja so se pričela z množičnimi športnimi tekmovanji, ki so jih organizirali prizadeti člani domačega TVD Partizan. Osrednja proslava je bila v soboto, 26. avgusta zvečer v dvorani doma Partizana. Ob tej priložnosti je šest najbolj zaslužnih občanov prejelo posebna priznanja skupščine krajevne skupnosti Ljubno.

Letošnji praznik so počastili tudi z veliko delovno zmago – z obnovljeno stavbo podružnične štirirazredne osnovne šole ter preurejeno 2,3 km dolgo cesto na Praproče. Razen veliko ur prostovoljnega dela so za objekte vsi zaposleni prispevali po 400, upokojeanci pa po 200 dinarjev.

JOŠT ROLC

Prva šola samoupravljanja

Mladinske delovne akcije niso nikakršna romantika, to je trdo delo in hkrati velika šola življenja, ki spreminja delo v radost in učenje. Objekti, ki nastajajo pod rokami pridnih mladih rok, so gospodarsko pomembni, vendar so še pomembnejši, ker pomagajo privzgojati mladim čut za zavestno disciplino, za tovarštvo, za požrtvovalnost, za solidarnost. Poleg ekonomske imajo torej široko idejnopolitično, moralno in kulturno razsežnost. Na teh akcijah se mladi ljudje v praksi organizirajo ne samo za delo na raznih objektih, temveč tudi za demokratično, samoupravno življenje. To je zares prava šola samoupravljanja, hkrati pa tudi nekakšna mladinska delovna univerza in kovačnica socialistične zavesti.

To pa kajpak ne pomeni, da se lahko predajamo samozadovoljstvu. Še več mladih bi moralo skozi

šolo mladinskih delovnih akcij; vsaka krajevna skupnost bi lahko z delom mladih rok nadomestila pomanjkanje denarja za urejanje naselja, postavitev kakšnega manjšega objekta, igrišča in podobno. Tako bi požla-

htnili tudi odnos mladih do nalog, ljudje v naselju bi si postali bližji. Tako bi še hitreje nastajal nov rod, ki spoštuje svoje delo in ustvarjalnost drugih in ki ne računa vsakega napora s plačilom v denarju ali blagu. V tem

smislu so nam brigadirji lahko za zgled.

Takšen zagon in udarništvo, kakršnega so izpričali naši brigadirji, sta nujna v vsej mladinski organizaciji, pa tudi v vsej naši družbi. Ko smo rekli, da so partijski kongresi akcijski, smo s tem mislili, da morajo sprožiti široko in intenzivno aktivnost, da moramo po njih udarniško pogumno v akcijo, da moramo pogumno naprej od načel k dejanjem. Potrebni so novi, konkretni praktični prodori na vsej široki fronti boja za socialistično samoupravljanje, za novo kakovost našega življenja v duhu zapisanega v ustavi in v zakonu o združenem delu. Kajti z bojem za nove odnose se pojavljajo nove institucije in novi ljudje – samoupravljalci.

(Iz govora Franca Šetince, sekretarja CK ZKS, ki ga je imel na slovesu brigadirjev na Šentviški planoti)

Mladi nosilci upora

Mladi v Solkanu pri Gorici so od nekdaj dokazovali, da so zavedni Slovenci. Takšne so jih vzgojili starši, ki tudi pred najhujšim fašističnim nasiljem med dvema vojnoma niso zatajili svojega slovenskega pokolenja in materinega jezika. Aprila 1941, ob sramotni kapitulaciji Kraljevine Jugoslavije, od koder so pričakovali svobodo, so bili hudo razočarani.

Ze sredi leta 1941 so se solkanski mladinci začeli zanimati za marksistično literaturo, ki so jo prenašali preko stare meje na Primorsko. Nekaj tovrstne literature je prinesel kmalu po razpadu stare Jugoslavije Franta Komel. Bil je aktivni mladinec, član Skojav Novem mestu, ki je postal kasneje komisar brigade Miloša Zidanška.

V prvih mesecih leta 1942 se je mladinska organizacija OF v Solkanu razširila na 28 članov in ustanovila svoj odbor. Člani organizacije so bili organizirani po trojkah. Le-te so bile zadolžene za trosenje propagandnih letakov, za napisne akcije, za zbiranje orožja in razstreliva in drugega materiala za potrebe NOB. V začetku so dobivali mladi mladinci iz Solkana letake od članov organizacije OF iz Gorice, pozneje pa so sami izdelali ciklostilni stroj in tiskali letake v mizarski delavnici Valentina Bense v sosednji Pionirski ulici. Med propagandno vsebino letakov je bila pogosto natisnjena tudi kakšna karikatura na račun fašističnega režima. »Posebno pozornost« so mladinci namenili kraljevim vojakom, ki so jim trosili letake kar pred njihove vojaš-

nice. Letaki so bili tiskani v italijanskem jeziku. Opravili so tudi veliko napisnih akcij, katerih sledovi so na nekaterih mestih v Gorici vidni še danes.

Organizacija je bila tudi oborožena. Imela je več pištol z ustreznim strelivom ter približno 20 kilogramov streliva za predvidene diverzantske akcije. Sedemnajstega oktobra 1942 je bila organizacija izdana. Skupino mladincev so aretirali. Italijanska fašistična policija je mladince grobo zasliševala. Mlade je poskušala zastražiti in s trdo pestjo poitalijančiti slovenski narod na Primorskem. Mladince so januarja 1943 odgnali v rimski zapor Regia Colei in jih predali v nemilost fašističnemu sodišču. V čakanju na obravnavo so jih pozneje predali vojnemu sodišču v Trstu. V zaporu Coloneo je zaradi izčrpanosti in mučenja podlegel mladinec Štefan Trnovec. Po ponovnem zaslišanju, to pot pod vojaškimi preiskovalnimi sodniki, je nekaj od teh mladincev ostalo še naprej v tem zaporu, ostale pa so odpeljali na Tridentinsko v zapor mesta Rovereto.

Fašizem je razpadel, osmega septembra pa je kapitulirala še italijanska vojska. Nekateri mladinci so bili izpuščeni oktobra 1943, ostali pa januarja 1944. Vsi so po prihodu iz zapora odšli med partizane. Od skupine 28 članov jih je deset padlo s puško v roki, eden je umrl v zaporu, eden takoj po vojni zaradi izčrpanosti in zadnji lani v Sovodnjah na italijanski strani, kjer je poučeval kot učitelj v slovenski šoli.

Ivo Gabrijelčič

Živi v Kopru in včasih pride v rojstno vas Modrejce. Spoznala sva se v družbi, ki je praznovala Prvi maj. Vsi so ga klicali Bogdan. To je bilo njegovo ilegalno ime. Govorim o Mirku Krivcu.

Tistega dne smo opazovali drzne polete zmajarjev, ki so se spuščali s Kolbije glave.

Klepetali smo. Nenadoma me je Bogdan vprašal: »Ali veš kaj je žeja? Ali veš kako je takrat ko celo telo gori, ko je voda blizu, dva koraka od tebe, ko noriš od žeje pa ne moreš do vode, ko bi pil lastno vodo, če bi jo mogel?«

Nenavadno vprašanje me je presenetilo. Priklimal sem. »Tudi jaz sem bil hudo žejen leta 1941, ko smo bili več dni brez vode, pod pekočim puščavskim soncem v Sahari.«

Bogdan je gledal v čašo pred seboj. Videlo se je, da ga nekaj teži, nekaj kar bi rad povedal, pa ne ve, kako bi začel. Opazoval sem ga. Bil je visok in suh človek, star nad šestdeset let.

»Težko je govoriti o teh stvareh. Tu, na rokah, so še ožiljki od verig, s katerimi sem bil priklenjen. Tudi na nogah so. Večkrat mi je težko, živci popustijo in sežem po čaši ter poskusim uničiti žejo, ki se je nabrala v meni v tistih preklethih dneh, od aprila do septembra 1943. Povedal ti bom nekaj o mojih aprilih. Čudno! Med vojno se mi je zgodilo vedno kaj posebnega prav v aprilu. Kaj vem zakaj.

Aprila 1942 sem začel aktivno in organizirano delati v NOG. Povezan sem bil z aktivisti: Jeklinom, Munihom, Kuštrinom in drugimi. Takrat sem bil pomožni uslužbenec na občini Sv. Lucije (sedaj Most na Soči). Z Andrejem Kuštrinom-Luko sva na skrivaj koristila papir, pisalni stroj in uradne tiskovine, da sva izdelovala osebne izkaznice, vojne 'pozivnice' ter razne druge dokumente za aktiviste. Nekoč smo imeli sestanek aktivistov v moji rojstni hiši v Modrejcih. Septembra 1942 je bilo. Vedno več je bilo fantov, ki bi radi odšli k partizanom, ki so se nahajali v Volčanskih Rovtih. Gibanje se je širilo kot požar in zajelo veliko večino prebivalcev naših vasi. Takrat sem prebil mnogo noči po sestankih. Podnevi sem delal na občini, zbiral važne podatke in skrivaj raznašal ponarejene dokumente. Luka je imel dostop do uradnih pečatov in pisalnega stroja ter pisarniških potrebščin in tiskovin. To sva koristila, kolikor se je le dalo.

Na jesen leta 1942 so se začele prve akcije partizanov. Pozimi 1942/43 je odšlo precej mladih k partizanom.

Italijanske oblasti so takrat začele nasilno mobi-

Človek, ki ljubi domovino, veliko prenese

lizirati moške od 16 do 40 let starosti. Mobilizirali so vse tiste, ki so ostali doma po prvi prisilni mobilizaciji marca 1941, pred napadom na Jugoslavijo. Lokalne oblasti so ugotovile, da je mnogo 'pozivnic' ponarejenih. Pisane so bile namreč na istem pisalnem stroju in so imele isto obliko črk ter iste strojne napake. Stroj so začele iskati na območju, na katerem je bilo največ 'pozivnic'. Bil je odkrit na občini Sv. Lucija. Ugotovili so, kdo ga je lahko rabil, in ko je bilo zbranih

ze, kje so partizani. Trdil sem, da nič ne vem in pri tem vztrajal.

Ne vem kaj je sprožilo plaz aretacij. Če bi bil dokaz samo pisalni stroj, potem bi aretirali samo mene in Luko. Mogoče smo se izdali z drznimi akcijami. Morda je bilo posredi tudi izdajstvo.

Med pretepanjem so me spraševali, kje se nahaja Andrej Kuštrin-Luka. Povedal sem, da je doma, bolan. Naložili so me na avto in zahtevali, da jim pokažem pot na Logaršče, kjer je bil doma.

neusmiljeno topli. Zenske so kričale, da se je slisalo daleč naokrog. Vse skupaj so odpeljali v grahovski zapor. Tudi mene.

Drugi dan, četrtega aprila, so nas moške uklenili in potem vse odpeljali na vlak ter v tržaške zapore Coroneo. Spotoma so pobrali tudi tiste, ki so jih aretirali pri Sv. Luciji in bližnjih vaseh. Približno 40 nas je bilo. Z nami so ravnali kot z zverinami.

V zaporih Coroneo so nas ločili. Moške so stlačili v celice, ženske so odpeljali nekam drugam.

ustavil in bila je samo žgoča bolečina po vsem telesu. Med udarci so pljuskala vprašanja: Kdo je organizator? Kje se nahaja? Kdo so sodelavci? In med vprašanji udarci, za udarci pa vprašanja. Pod udarci sem se onesvestil. Polili so me z mrzlo vodo in spet sem prišel k zavesti. Potem je spet pela bikovka.

Ker niso dosegli z bičanjem željenega uspeha, so iz kota privlekli debelo, gumijasto cev. Na silo so mi jo porinili v usta in pod velikim pritiskom

Kolikokrat sem bil mučen na 'kišti'? Dolgih pet mesecev sem ostal v zaporih Coroneo. Še danes ne vem, kako sem vse to prenesel, od kod meni toliko moči in toliko nezlomljive volje?

Ob razpadu Italije so fašistični rablji zbežali in se poskrili. Nekdo je odprl vrata zaporov in mnogim zapornikom se je posrečilo, da so se v nastali zmedbi dokopali svobode in se odvlekli iz zaporov. Tudi jaz sem zbral vse moči in se, kot pretepen pes, odvlekel iz zaporov ter počasi iz mesta proti severu, proti domačim hribom. Ne vem, če bi se privlekel do doma. Voljo sem imel, ampak telo je bilo slabo. Sreča moja, da sem srečal Terezijo Cvetrežnik, domačinko in aktivistko, ki je prav tako zbežala iz zaporov. Dva dni sva se vlekla, počivala in vlekla. Ljudje so nama pomagali na razne načine. Po dolgih dneh mučne hoje sem se le privlekel do rojstnega doma. Tam so me oprali in preoblekli. Še vedno sem bil ves pisan od udarcev bikovke. Sledovi se še danes poznajo.

Po nekaj dneh sem si opomogel, malo pozdravil rane in odšel k partizanom. Takrat sem se zaklel, da me sovražnik ne bo več dobil živega v roke. Od takrat naprej sem vedno nosil s seboj težko ročno bombo.

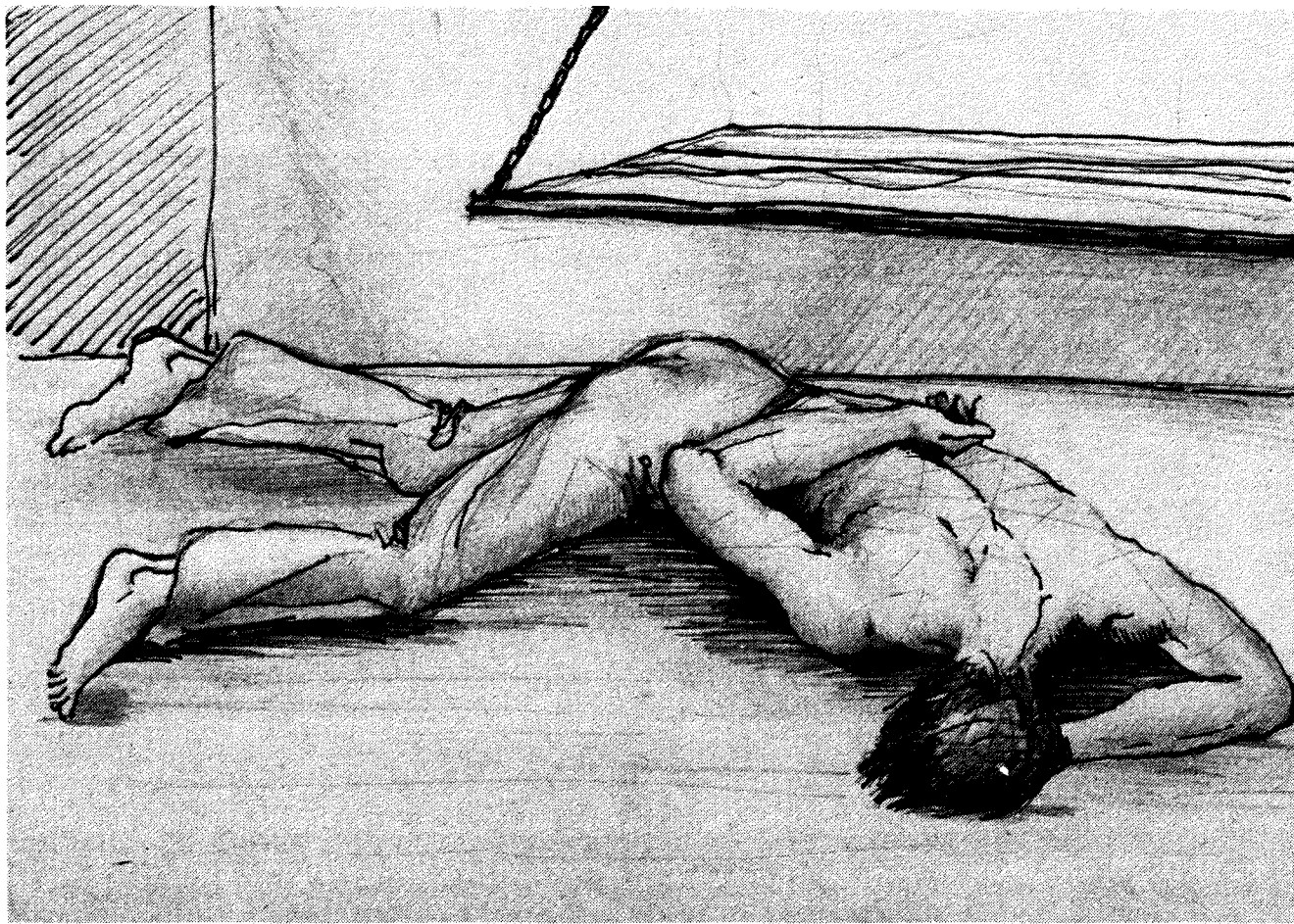
Kako je bilo v partizanih, ti ne bom pravil. Poskusil si sam partizanske marše, lakoto, žejo, mraz, neprespane noči, v zasedah in v napadih na sovražnika, z vedno napetimi živci.

Končal sem oficirski tečaj v Črnomlju. Vrnil sem se na Tolminsko in postal obveščevalni oficir. Aprila leta 1945 sem bil premeščen na Kras. Organiziral sem VOS in čakal na ukaz, da krenemo na Trst. Za to nalogo smo vedeli vsi. Tisti april je bil zelo krvav. Imeli smo opraviti z Nemci, belogardisti, ustaši, četniki, Mongolci in kaj jaz vem, kako vse se je imenovala tista sodrga, ki je preplavila Kras. Malo smo spali. Stalno smo bili na poti, stalno v zasedah, stalno v borbah, dokler ni prišel dan, ko smo odrinili v Trst. Ni šlo lahko. Ta april me je spremljala smrt noč in dan. Kako sem ostal živ, pa niti sam ne vem.

Po končanih borbah za Trst sem odšel v zapore Coroneo. Ogledal sem si prostore, kjer sem bil zaprt in kjer so me mrcvarili... Prostorov nisem prepoznal, ker je bilo dosti porušenega v borbah za Trst. Kaj sem takrat občutil, ko sem gledal tisto prekleto zidovje pa je bolje, da ti ne povem, saj se to ne da opisati...

Tistega dne sem ga zadnjič videl. Umrl je nenadoma, nekaj mesecev pred obletnico »najstrašnejšega aprila«.

Jože Breška

»Še danes ne vem kako sem vse to prenesel...«

dovolj dokazov, so 3. aprila 1943 sprožili akcijo.

Andrej Kuštrin-Luka je malo pred aretacijami zbolel na obeh. Od zdravnika Gentillija je dobil potrdilo, da je nesposoben za delo na občini. Ostal je doma in tretjega aprila ga ni bilo v službi.

Tržaška kvestura, ki jo je vodil zloglasni komisar Culotti, je pridrvela na občino zgodaj zjutraj. Me ne so aretirali na občini, odpeljali v posebno sobo in začeli pretepati, češ da sem upornik (ribello), zločinec, izdajalec, komunist in, da zaslužim samo strel v hrbet. Med pretepanjem so me silili, naj povem, kdo so voditelji, moji sodelavci, kje so zve-

Na Kneži so vzeli s seboj celo četo vojakov in obkolili vas Logaršče. Prav dobro so vedeli, kje prebiva Andrej Kuštrin.

Pravijo, da ima strah velike oči. Pri teh italijanskih vojakih jih je gotovo imel. Povsod so bili na gosto postavljeni vojaki s čeladami na glavah, z naperjenimi puškami, mitraljezi, pištolami in so boječe oprezali na vse strani.

Na Kuštrinovem domu so našli samo ženo Marico. Kvesturini so silili v njo, naj pove kje se skriva mož Andrej. Povedala je, da je odšel v Gorico k zdravniku. Marico in njeno svakinjo Štefanijo in Izabelo Kokošar so privlekli na kuhinjski stol ter

Stalno smo pričakovali, da nas pokličejo in odpeljejo v klet, kamor so vlačili zapornike na zasliševanje.

Prvo zasliševanje je bilo v pisarni komisarja Culottija.

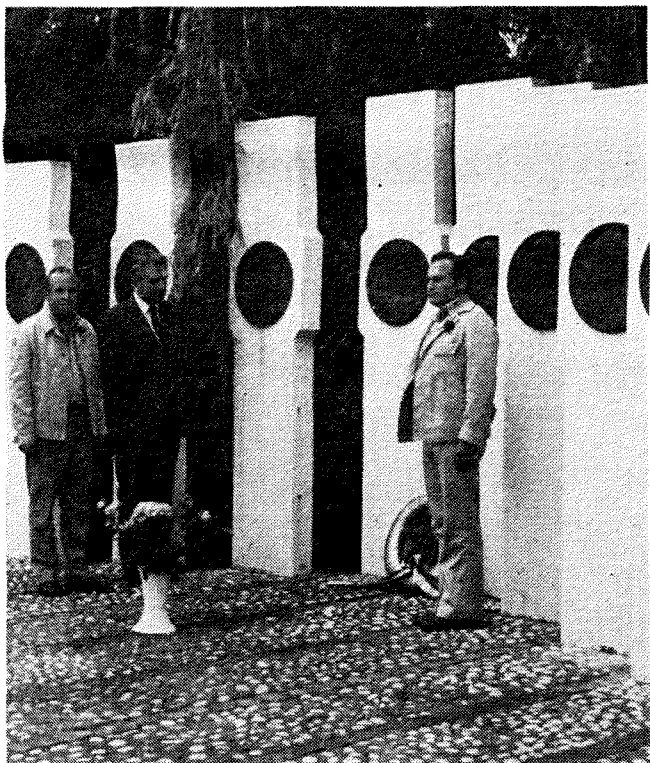
Ker niso dosegli, kar so želeli, so me odvedli po nekih stopnicah v kletne prostore. Ukazali so mi, naj se slečem. Priklenili so me. Skvadrist Miani je zamahnil z bikovko, da sem se zvil kot črv, čeprav sem bil trdno priklenjen z verigami na zaboje. Stiskal sem zobe, da so me bolele čeljusti. Pozneje sem pa kričal in tulil na ves glas. Zdelo se mi je, da tako lažje prenašam bolečine. Koliko časa me je bičal, ne vem. Čas se je

spustili vodo. Napihovalo in napenjalo me je kot žogo. Občutek sem imel, da me bo raztrgalo, da se bom razletel na kose. Dušilo me je, ker nisem mogel dihati in spet sem se onesvestil. Kako so me spravili k zavesti ne vem.

Kasneje so me hoteli pridobiti s hrano. Nudili so mi jo v izobilju, samo, da bi izdal. Ko sem odklonil, sem namesto hrane dobil brco ali pa s pestjo kamor je padlo. Niso pustili, da bi se med spanjem odpočil. Vlačili so me na zaslišanje ob raznih nočnih urah. Bolj ko so me mučili, bolj sem postajal trden. Zdi se mi, da me je bolečina jeklenila.

Obisk rezervnih starešin iz Makedonije

... Vse tri posavske občinske konference Zveze rezervnih vojaških starešin so se potrudile, da je nedavno tovariško srečanje z delegacijo stanovskih tovarišev iz SR Makedonije potekalo v najlepšem redu v zadovoljstvo dragih gostov. Krška konferenca je tako gostila skupino tridesetih makedonskih rezervnih vojaških starešin in jim pripravila res pester program. Že prvi dan obiska so jim pripravili svečani sprejem pred poslopjem krškega Delavskega doma, kjer jih je pozdravil tudi predsednik občinske skupščine. Po tem, ko jim je predstavil občino gostiteljico, so prisostvovali krajšemu kulturnemu programu, ki so ga pripravili osnovnošolci iz Brestanice, nato pa so si ogledali notranjost Delavskega doma. Obiskali so še spominski park krških borcev in položili venec. Preden so jih popeljali na ogled mesta Krško, so jim razkazali še poslopje osnovne šole »Jurija Dalmatina«. Prvi dan obiska so zaključili s »spoznavno« večerjo, na kateri so slehernemu gostu dali tudi priložnostno darilo.

Rezervni vojaški starešine iz SR Makedonije na 8. srečanju ZRVSJ ob polaganju venca na spomenik prvih padlih krških borcev

Drugi dan srečanja je bil še bolj pester. Makedonski rezervni vojaški starešine so obiskali štiri organizacije združenega dela, spominska obeležja in kraje, ki spominjajo na težke dneve narodnoosvobodilnega boja in »Muzej slovenskih izgnancev« na brestaniškem gradu ter Kostanjevico, tamkajšnjo našo največjo galerijo na prostem, »Formo vivo«, »Galerijo Jakac« in njene umetnine. V restavraciji »Pod Gorjanci« jim je predsednik krške občinske skupščine Silvo Gorenc pripravil še slavnostno večerjo, ki so se je udeležili tudi predstavniki vodstev vseh občinskih družbenopolitičnih organizacij. Zadnji, to je tretji dan obiska, pa so se gostje, skupaj s spremstvom krških gostiteljev, popejlali na osrednjo slovensko proslavo »Dneva borca«.

Krški gostitelji so v teh dneh izrekli tudi svojo oceno o celotnem srečanju, ki je vsekakor nadvse ugodna. Da so se makedonski rezervni vojaški starešine med bivanjem v občini počutili »kot doma«, smo slišali iz njihovih ust že med samim srečanjem. Tudi vodja skupine DIMČE MITREVSKI, je bil ob slovesu poln pohvale in se je v imenu tovarišev večkrat zahvalil vsem gostiteljem in spremljevalcem. Ob tem je izrazil splošno željo, da bi do takega tovariškega srečanja, ki samo še pogloblja bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti, v krški občini še prišlo. Ker so si domačini in gostje med obiskom izmenjali tudi vrsto izkušenj v dosedanjem delu organizacije, v krški občinski konferenci ZRVS menijo, naj bi imela tudi prihodnja srečanja jugoslovanskih rezervnih vojaških starešin tako vsebino, kot jo je imelo letošnje. **Živko Šebek**

Uspel obrambni dan brigadirjev

Na republiški mladinski delovni akciji »Goričko 78«, s sedežem v Gornjih Petrovcih, je bil 15. avgusta (na dan obmejnih enot JLA) načrtovan obrambni dan. V tretji izmeni, ko so delale na deloviščih brigade »Jože Kerenčič« iz Ormoža, »Miloš Zidanšek« iz Šentjurja pri Celju ter »Franc Rozman-Stane« iz Maribora, je »napad« na naselje v osnovni šoli Gornji Petrovci naznanil začetek obrambnega dne. Brigadirji so kar se da hitro zapustili poslopje osemletke in se zbrali v bližnjem gozdičku.

Po končanem preplahu so se brigadirji pomerili med seboj v plezanju po vrvi in metanju ročne bombe, spoznali pa so se tudi z različnimi vrstami opreme in orožja na tehničnem zboru, ki ga je pripravil občinski štab TO Murska Sobota. Predavatelji občinske konference ZRVS Murska Sobota, so mladim pokazali kako se ravna s kompasom in zemljevidom ter jih spoznali s topografskimi in vojaško-taktični znaki. Temu teoretičnemu delu je namreč sledil enourni taktično-orientacijski pohod od Gornjih Petrovec do Mačkovec. Ta dan pa so se brigadirji pomerili tudi v streljanju z vojaško puško.

Zvečer so že bili znani rezultati in ekipno zmago so slavili brigadirji ormoške brigade »Jože Kerenčič«, med posamezniki pa se je najbolje odrezal brigadir Branko Selič iz brigade »Miloš Zidanšek« iz Šentjurja pri Celju. Brigadirji JLA brigade »Franc Rozman-Stane« iz Maribora pa so se obvezali, da bodo naslednjega dne poskušali biti najboljši na udarniškem dnevu, na delovišču, če so tokrat prva mesta odnesli drugi.

Filip Matko

Ob prazniku graničarjev

Poveljstvo garnizona v Murski Soboti ter občinska konferenca ZSMS Murska Sobota že vrsto leto skupaj pripravljata program praznovanja različnih praznikov (25. maj, dan borca, dan vstaje slovenskega naroda, dan JLA) in med njimi je še posebne pozornosti deležen 15. avgust – dan obmejnih enot JLA.

Tako je bilo tudi letos. Ob 15. avgustu je vrsta osnovnih organizacij ZSMS iz krajevnih skupnosti ter temeljnih organizacij združenega dela v sodelovanju z družbenopolitičnimi organizacijami obiskala pripadnike JLA na obmejnih postojankah v Korovcih, Trdkovi, Prosenjakovcih, Fikšincih, Čepincih, Domanjševcih, Sotini, Hodošu, Petanjcih in Kuzmi. Mlade v vojaških uniformah so njihovi vrstniki obdarili ter jim čestitali k prazniku. Nato pa so skupno zapeli, recitali in zaplesali, saj je bil praznik v svobodni socialistični domovini. Nekateri izmed pripadnikov JLA tudi ta dan niso praznovali zaradi službene dolžnosti, vendar tako je življenje na obmejnih postojankah.

Na karavlah Trdkova in Korovci je bilo letošnjega 15. avgusta še posebno slavnostno, ko sta se ti dve karavli poimenovali po borchih revolucije iz Prekmurja, Štefanu CVETKU in Mirku BAGARJU-Janu.

Filip Matko

Izpiti rezervnih vojaških starešin

Od 20. maja do 15. junija so na območjih 24 osnovnih in krajevnih organizacij ZRVS novogoriške občine potekali izpiti za rezervne vojaške starešine. Izpitov so se udeležili skoraj 95-odstotno. Med člani so bili le redki, ki jim ni uspelo izpite uspešno opraviti, kar priča o dobrih pripravah starešin in o tem, da je bilo izpitno gradivo dobro pripravljeno. Člani ZRVS so morali pokazati znanje iz topografije, vojaške teorije, reševanja taktičnih nalog z organizacijo ognjenega sistema in v streljanju z vojaško puško oziroma pištolo.

Potem ko je izpitna komisija ocenila 3027 posameznih rešitev, so na sekretariatu predsedstva občinske konference ZRVS Nova Gorica pregledali dosežke in sprejeli lestvico najuspešnejših krajevnih in osnovnih organizacij ZRVS v občini, ki je hkrati prva odkar deluje občinska organizacija ZRVS Nova Gorica.

Krajevne in osnovne organizacije ZRVS so se zvrstile takole: Osnovna organizacija ZRVS »Jože Srebr-

Član izpitne komisije Petar Muzlovič med pripravi, da z opazovalnice vpelje komandirje čet in vodov v situacijo

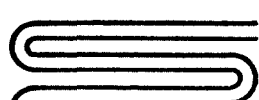
nič« iz Nove Gorice je zbrala 144,5 točke v poprečju na posameznika od 200 možnih točk. Druga je bila OO »Ivan Turšič« iz Nove Gorice s 141,5 točke pred krajevno organizacijo ZRVS Šempeter s 139,9 točke, Brankom s 137,9 točke, Kostanjevico na Krasu s 132 točkami, OO »Jože Lemut« iz Nove Gorice s 131,2 točke, Kromberkom s 130 točkami itd.

Z ozirom na to, da se dobrih pet odstotkov rezervnih vojaških starešin ni udeležilo izpitov in da nekateri le niso uspeli opraviti izpita, je sekretariat predsedstva občinske konference ZRVS razpravljalo o upravičenosti oziroma neupravičenosti teh pojavov in sklenilo, da se morajo ponovni izpiti zaključiti najpozneje do 15. septembra letos.

Med posamezniki so najboljše rezultate dosegli Boris Lutman, Bogdan Soban in Rado Turk iz OO ZRVS »Ivan Turšič« iz Nove Gorice ter Dušan Kutin iz OO »Matevža Veluščka« tudi iz Nove Gorice, ki so dosegli po 190 točk. Ivan Jemec iz KO Kanal je s 195 točkami dosegel drugi najboljši uspeh v občini, Aleksander Zavadlav iz KO Kostanjevica na Krasu, dr. Jože Andlovic iz KO Šempeter in Albin Krapež iz OO »Jože Srebrnič« iz Nove Gorice, so opravili izpite z 200 točkami in tako dosegli prvi absolutni rezultat in najvišjo možno oceno v občini Nova Gorica.

Naše čestitke!

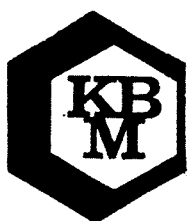
Mile Gojkovič

Instalacije · grosuplje p.o.

GROSUPLJE, ADAMIČEVA 51 - TELEFON: 771 031 - TEKOČI RAČUN: 50130-601-31182

Izvajamo instalacije centralnih kurjav, vodovoda, plina, prezračevanja, stavbno kleparstvo in izolacije!

KREDITNA BANKA MARIBOR n. sub. o.

Združena v Ljubljansko banko
Združeno banko

POSLOVNA ENOTA PTUJ

Osrednja enota Ptuj
poslovalnice:
Mestna hranilnica,
Breg,
Kidričevo,
Majšperk,
Gorišnica,
Videm pri Ptuj

opravljajo vse bančne storitve za gospodarstvo in občane

ISKRA

Široka potrošnja, n. sol. o.

**TOZD – Tovarna elektromotorjev
in
gospodinjskih aparatov, n. sub.**

Železniki, Otoki 21

64228 Železniki, Otoki 21
P. p. 2
Telefon: 67-231, 67-255
Telegram: Iskra Železniki
Telex: 34578 YU ISEM
Žiro račun: 51510-601-12659

TEKSTIL LJUBLJANA

**TOZD MOTVOZ IN PLATNO
GROSUPLJE**

izdelujemo kvalitetne polpropilenske tkanine za embalaranje izdelkov tekstilne, kemične in prehranske industrije
Nadalje izdelujemo polpropilenske vreče sukljanka za krompir, čebulo in povrtnino ter gosto tkane vreče za moko, sladkor in razna semena.
Poleg motvozov in vrvi iz konoplje izdelujemo tudi motvoz in vrvi iz polpropilena.

avtomontaža Ljubljana n. sub. o.

tovarna gospodarskih vozil, trgovina in servis motornih vozil
Ljubljana Celovška c. 180

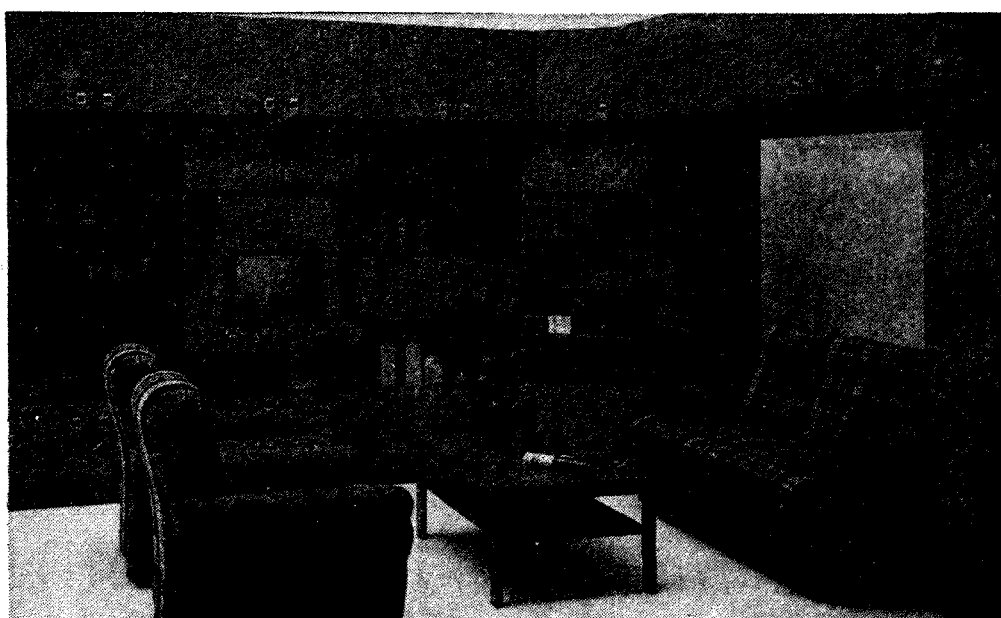
Začetek Avtomontaže sega 42 let nazaj, to je v leto 1936, ko je bila ustanovljena delniška družba DO Avtomontaža Ljubljana, z dokaj podobnim proizvodnim programom današnjemu. Sedanja dejavnost Avtomontaže obsega zlasti:

- Projektiranje in proizvodnja sodobnih avtobusnih karoserij in avtobusov, raznih izvedb po željah kupcev od mestnih, predmestnih do najzahtevnejših turističnih izvedb in s klimatsko izvedbo.
 - Projektiranje in proizvodnja toplozračnih in toplovodnih grelcev za avtobuse in druga vozila in za ogrevanje manjših objektov.
 - V proizvodni program pa bo kmalu vključen sodobni minibus s 25 sedeži. Prototip je v preizkušanju in je dal izredno dobre rezultate.
 - Projektiranje in proizvodnja nadgradenj na gospodarskih vozilih in proizvodnja priključnih gospodarskih vozil.
 - Proizvodnja transportnih BOX-PALET.
 - Projektiranje in proizvodnja toplovodnih kotlov.
 - Montaža traktorjev SAMA – pogon na vsa kolesa, servis in remont motornih vozil in kmetijske mehanizacije.
 - Zunanjetrgovinska dejavnost in zastopstvo tujih firm, kot so: M. A. N., RABA, MAN, SAME, ALFA ROMEO, O. A. F. in druge.
- Samoupravno je Avtomontaža organizirana na šest tozd in delovno skupnost skupnih služb.

vela tapete vevče
vela tapete vev
vela tapete
vela tapetel
vela ta
vela

PAPIRNICARNA VEČJE, 61260 LJUBLJANA-POLJE

k
vela
tapetam
vela
lepilo

brest
cerknica

industrija pohištva Jugoslavija
telefon 061/791-200 telex 31-167

dnevna
soba

zala

izdelke si lahko ogledate in
kupite v:

salonu pohištva brest cerknica
v prodajalni brest, v Mariboru
kneza koclja 6

v vseh specializiranih trgovinah
s pohištvom

ALPETOUR

Gostinstvo Škofja Loka delovna organizacija za hotelske in gostinske storitve z n. sol. o.

SOZD ALPETOUR Škofja Loka
DO Gostinstvo – TOZD HOTELI BOHINJ

vas vabi v času od 1. 9. do 19. 12.1978 na prijeten oddih po izredno
ugodnih cenah

OBJEKT

Hotel ZLATOROG (B kat.)
Dep. UKANC (B kat.)
Hotel POD VOGLOM (D kat.)
Hotel TRIGLAV (III. kat.)
Hotel BELLEVUE (C kat.)
Dep. SAVICA (B kat.)

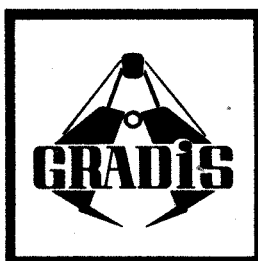
CENA 7-DNEV. PAKETA

1485 din
1359 din
974 din
1114 din

7-dnevni paket vključuje polni penzion, turistično takso, zavarovanje ter
povratni prevoz z gondolsko žičnico na Vogel; v hotelu ZLATOROG in
depandansi UKANC je v paket vključeno tudi kopanje v zimskem bazenu,
za goste ostalih hotelov pa nudimo kopanje po ceni 20 din dnevno.

ZA SKUPINE ORGANIZIRAMO:

- izlet v Staro Fužino do Hudičevega mosta in ogled planšarskega muzeja
- izlet do slapa Savice
- obisk Vogla (z žičnico)
- celodnevni izlet na Pokljuko, kosilo v hotelu ŠPORT, sprehod po gozdo-
vih pod strokovnim vodstvom inženirjev GG Bled, ogled spomenika
padlim borcem 3. bataljona Prešernove brigade
- izlet po Gorenjski z ogledom muzejev na Bledu, v Begunjah, Radovljici
in Kropi
- izlet v Cerkno, bolnišnico Franjo in Idrijo
- Soriška planina, piknik s harmonikašem
- degustacija sira in vina ter tekmovanje v kegljanju.

GIP Gradis Ljubljana
TOZD Lesnoindustrijski obrat
Škofja Loka, Kidričeva cesta 56
Telefon: (064) 61-766

Proizvodni program GIP Gradis TOZD Lesnoindustrijski obrat Škofja
Loka zajema tri osnovne skupine proizvodov:

- vse vrste žaganega lesa
- izdelke stavbnega mizarstva: okna, vrata, predelne in balkonske
stene po naročilu, stenske, stropne in talne obloge
- izdelke lesnega stavbarstva: lesene strešne in mostne
konstrukcije, opažni elementi, montažne zgradbe, leseno
embalažo in drugo.

»TREGRAD« — TREBANJSKO GRADBENO PODJETJE

68210 TREBNJE

Telefon: (068) 83-062, 83-150 — Žiro račun: 52100-601-12120 pri SDK Novo mesto

Goljev trg št. 9

opravljamo vsa
gradbena dela – nizke
in visoke gradnje

Šerčerjevci!

Letos proslavljamo hkrati 36. obletnico ustanovitve naše brigade in 35. obletnico velike zmage nad plavo gardo v Grčaricah.

Vabimo vse šerčerjevce, ne glede na to, kje živijo in kdaj so vstopili v brigado, da se udeležijo skupne svečanosti, v nedeljo 10. septembra s pričetkom ob 11. uri v Grčaricah, kjer so krajani Dolenje vasi postavili veličasten spomenik na kraju te zgodovinsko pomembne zmage.

Iz Ljubljane vozijo avtobusi vsakih 15 minut čez polno uro do Dolenje vasi, kjer bo stalna avtobusna zveza tudi do Grčaric in za vrnitev.

Šerčerjevci – vsi v zbor in na svidenje 10. septembra v Grčaricah!

Odbor II. SNOUB
Ljuba Šerčerja

Vabilo!

Odbor za organizacijo »Pohoda na Porezen« v sodelovanju z družbenopolitičnimi organizacijami iz Cerkna, Planinskim društvom Cerkno, Gorenjskim vojnim Področjem, brigado »Srečko Kosovel« in inženjerijskim bataljonom 31. divizije organiziramo v nedeljo, 3. septembra 1978, pohod na Porezen.

Pri spomeniku na vrhu Porezna bo ob 11. uri slovesnost v spomin na padle borce za svobodo.

V tej borbi je padlo, bilo ujetih in nato postreljenih, skupno 135 borcev narodnoosvobodilne vojske in političnih delavcev, ki so se v zadnji ofenzivi prebijali iz sovražnega obroča preko Porezna, Soriške planine v Bohinjsko dolino.

Vabimo preživele borce v tej ofenzivi, prav tako pa tudi mladino, nadaljevalce tradicije NOB, da ohranjamo spomin na padle junake in se udeležimo »pohoda na Porezen«.

Upamo, da se bo pohoda udeležilo čim več prebivalcev Gorenjske, Primorske in zamejstva, še posebno pa vabimo: borce in svojce padlih, člane Zveze združenja borcev NOB, pripadnike teritorialnih enot, pripadnike JLA, posebno iz enot, ki nosijo ime narodnih herojev, padlih v zadnji ofenzivi in posebno na Poreznu, kjer je dal svoje življenje tudi narodni heroj Andrej Žvan-Boris. Vabimo pripadnike Ljudske milice, tabornike in planince, kakor tudi domačine teh krajev Gorenjske in Primorske.

Dohod na Porezen je iz naslednjih smeri: – iz Cerkna preko Selške doline, Davče, Vrhovčeve kmetije, ali iz Petrovega Brda do vrha Porezna.

Dom na Poreznu bo odprt, oskrbovan z osvežilnimi pijačami, čajem in drugimi okrepčili.

Želimo, da se pohoda udeležimo v čim večjem številu in s tem počastimo spomin na padle tovariše.

Na svidenje na POREZNU, ob vsakem vremenu!

Pripravljalni odbor

Borcem Šlandrove brigade

V soboto, 9. septembra ob 10.30, bo v Ljubnem proslava petintridesete obletnice ustanovitve Šlandrove brigade in štiriintridesete obletnice osvoboditve Gornjesavinjske doline.

Vabimo borce Šlandrove brigade, da se tega dne med 9. in 10. uro dopoldne zberejo pred kulturnim domom v Ljubnem, od koder bodo skupaj z mladinskimi enotami odšli na slavnostni prostor ob Savinji.

Po končani proslavi bo tovariško srečanje.

Posebnih vabil ne bomo pošiljali.

Vabimo tudi borce 11. SNOUB Miloša Zidanška.

Odbor za proslavo
6. SNOUB
»Slavko Šlander«

Vabilo

na srečanje aktivistov gorjanskega območja in borcev Gorjanskega bataljona, Gubčeve brigade in slovenskega bataljona 1. krajiške brigade, ki bo v Podbočju 10. septembra 1978 ob 10. uri pred osnovno šolo v Podbočju.

Na svidenje v Podbočju!

Občinska konferenca SZDL,
skupščina občine Krško
ter krajevna skupnost
Podbočje

Borcem 10. SNOUB
»Ljubljanske«

Ob 35. letnici ustanovitve 10. SNOUB »Ljubljanske« vabimo borce te brigade na proslavo, ki bo dne 9. 9. 1978 ob 17. uri v domu JLA, Ljubljana.

Borcem Gubčeve brigade

V nedeljo 10. septembra, ob 10. uri bo v Podbočju pri Kostanjevici srečanje borcev Gubčeve brigade. Ob tej priložnosti bo brigadi podeljena listina občine Krško, s katero podeli brigadi domicil.

Iz Ljubljane bodo peljali v Podbočje posebni avtobusi. Odhod bo s Trga osvoboditve nasproti Filharmonije v nedeljo 10. septembra ob 7. uri. Vračali se bodo ob večernih urah.

Prijave za vožnjo pošljite do 4. septembra na naslov: Alojz Rajer, Majde Vrhovnikove 28 – 61000 Ljubljana (telefon 061-557-639)

Odbor borcev Gubčeve brigade

Obvestilo

Borcem in aktivistom, ki so med NOB delovali na zvezah in raznih delavnicah

Kot je znano, se zadnja leta pospešeno dela na zbiranju spominov, zgodovinskega in dokumentacijskega gradiva o zvezah NOB na Slovenskem.

V času NOB so se zvez, kakršne so bile tedaj, posluževali vsi politični, gospodarski in vojaški forumi – od CK KPS, IO OF Slovenije, Glavnega štaba NOV in POS ter njegove službe do podrejenih enot in obratno, od krajevnega odbora OF in enote NOV in PO Slovenije navzgor.

Zveze NOB na Slovenskem so odigrale pomembno vlogo, zato jih želimo v monografiji prikazati našim mlajšim generacijam čim bolj verno. Zato želimo, da pri zbiranju gradiva in spominov sodelujejo tisti preživeli aktivisti in borci NOB, ki so se zvez posluževali in na njih delovali.

Doslej so se v tem pogledu zelo dobro angažirali odbor relednih TV kurirjev, odbor sekcije vezistov in šifrerjev NOB ter komisija za zbiranje gradiva pri Centralni tehniki CK KPS, vendar kljub vztrajni angažiranosti, odborom še ni uspelo zajeti vseh sodelavcev in

udeležencev NOB, ki so delovali na zvezah.

Evidentirana je vrsta aktivistov, kurirjev relednih TV postaj, vezistov (radiotelegrafistov, telefonistov, šifrerjev in delavničarjev ter kurirjev, ki so delovali na vojaških kurirskih postajah), vendar ugotavljamo, da je še vrsta ljudi, ki so delovali na zvezah zunaj evidence, zato ponovno naprošamo vse udeležence, ki so delovali na kateremkoli sektorju zvez, da pošljejo svoje točne naslove na: DOMICILNI ODBOR KURIRJEV IN VEZISTOV NOB PRI ZO PTT SLOVENIJE, Ljubljana – Cigaletova 15.

Poleg osnovnih podatkov in točnih naslovov pa želi odbor čimveč spominov in prispevkov o delovanju na zvezah. V poštev pridejo tudi fotografije, razni zapiski in pripomočki, tehnični material ter drugo, kar bo obogatilo gradivo za monografijo.

Odbor je pripravljen preslikati poslane fotografije, fotokopirati razna gradiva in vse vrniti lastnikom, zato nam zaupajte, tovarišice in tovariši!

Prav tako želimo zbrati podatke o padlih in po vojni umrlih udeležencev NOB, ki so delovali na zvezah.

Vabilo

Odbor sekcije vezistov NOV Slovenije, pododbor za Primorsko, organizira srečanje vseh vezistov (radiotelegrafistov, telefonistov, kurirjev, šifrerjev in delavničarjev – radijskih in TT mehaničarjev), enot zvez 9. korpusa NOV in POJ. Prav tako so vabljeni vsi vezisti iz drugih enot zvez narodnoosvobodilnega boja, ki živijo sedaj na Primorskem in tečajnice prvega tečaja uslužbenk PTT, ki je bil leta 1945 v Vipavi.

Srečanje, ki je posvečeno petintrideseti obletnici sklepa AVNOJ o priključitvi Primorske k matični domovini Jugoslaviji in dnevu vezistov JLA, bo v soboto, 30. septembra, s pričetkom ob 10. uri v Čepovanu pri osnovni šoli, kjer bo slavnostni govor, kulturni program in odkritje spominskih obeležij na objektih, kjer so med narodnoosvobodilnim bojem delovale zveze.

Ponovno pozivamo vse udeležence, ki so delovali na zvezah med narodnoosvobodilnim bojem in prejeli od odbora aktivistov, borcev in sodelavcev NOB anketne liste in nanje še niso odgovorili, da jih ob tej priložnosti prinesejo s seboj – izpolnjene.

Vljudno vabljeni!

Pripravljalni odbor

Srečanje na Poreznu

Dne 3. septembra bo na Poreznu nad Cerknem tradicionalno srečanje nekdanjih borcev Kosovelove brigade in Gorenjskega vojnega področja ter planincev in mladine. Pri spomeniku na vrh Porezna bo ob 11. uri krajša spominska svečanost v spomin na tragične dogodke v marcu 1945, ko so Nemci ujeli več kot 140 borcev NOV ter jih potem v Jesenicah pri Cerknem 97 ustrelili. V boju na Poreznu pa je padlo 32 borcev.

V spomin na te dogodke organizirata krajevna organizacija ZB in planinsko društvo Cerkno s sodelovanjem odborov Gorenjskega vojnega področja in Kosovelove brigade vsako leto zimski in poletni pohod na Porezen.

Borcem Loškega in Soškega odreda

V nedeljo, 3. septembra 1978, ob 11. uri bo v »Otrobovem« odkritje spominskega obeležja na kraju, kjer je bil 27. avgusta 1942. leta ustanovljen Loški odred, ki se je ob odhodu na Primorsko, dne 20. oktobra 1942, preimenoval v Soški odred.

Na slovesnosti, ki jo pripravlja domicilni odbor Loškega odreda in družbenopolitične organizacije občine Cerknica, bo podeljen tudi prapor Loškemu odredu, ki ima svoj domicil v občini Cerknica.

Po odkritju obeležja in kulturnem programu v Otrobovcu, bo tovariško srečanje v Grajšovki, v bližini gradu Snežnik.

Vabimo vse preživele pripadnike Loškega in Soškega odreda, Slivniškega bataljona, borce domicilnih enot iz občine Cerknica, Notranjskega odreda, 13. SNOUB Mirka Bračiča, Jurišnega bataljona 18. divizije, 15. bataljona VDV, notranjske aktiviste ter svojce padlih in umrlih, da se udeležijo te slovesnosti.

Na slovesnost vabimo tudi nekdanje borce in aktiviste, ki so se borili v tem predelu Notranjske in vse ljubitelje snežniških gozdov.

Obvestilo

– Upokojenim intendantskim starešinam v SR Sloveniji

– Rezervnim intendantskim starešinam JLA in TO (čina podporočnika in višjem)

Organizacijski odbor za pripravo zbora intendantov Slovenije

Vabi upokojene intendantske starešine vseh činov, ki žive v SR Sloveniji ter rezervne intendantske starešine JLA in TO SR Slovenije (čina podporočnika in višje) na

»Zbor intendantov Slovenije – 78«, ki bo dne 15. in 16. septembra 1978. Program zbora: Petek 15. september 1978.:

Zbirališče do 8.00 v karni »Maršal Tito« Ljubljana, Poljanska c. 40, nato ogled intendantov objektov v Ljubljani in Postojni, ter industrijskih objektov v Ajdovščini. Ob 19.00 tovariško srečanje s tabornim ognjem v Trnovskem gozdu.

Sobota 16. september 1978.:

Obisk zgodovinskih krajev iz NOB: Trnovo, Čepovan, D. Trebuša, Cerkno, bolnica »Franja«, Dražgoše. Vrnitev v Ljubljano do 18.30. Zelja organizatorja je, da se zbora, ki se prireja v jubilejnem letu 35-letnice sklepa AVNOJ o priključitvi Slovenskega Primorja in Istre matični domovini, 35-letnice reorganizacije ekonomske službe v NOVJ in v letu zgodovinskega XI. kongresa ZKJ, udeleži čim več intendantov NOV in POS, aktivnih int. starešin, rezervnih int. starešin JLA in TO ter upokojenih int. starešin, ki žive v SR Sloveniji.

Udeležba je brezplačna, za prevoz, hrano in stanovanje je preskrbljeno, a udeleženci plačajo sami prevoz do Ljubljane in odhod domov.

Kolikor se želiš udeležiti tega zbora, prosimo da se prijaviš z dopisnico najkasneje do 4. septembra t. l. na naslov:

VP 2050/21
za »ZIS-78«
61002 LJUBLJANA

ORGANIZACIJSKI
ODBOR
»ZIS-78«

Ker je mobilizacija v odrede jugoslovanske kraljevske vojske v Sloveniji končana, bodo nato odmarširali skupaj naproti anglo-ameriški armadi, ki da se bo vsak trenutek začela izkrcavati na jugoslovanski jadranski obali. Preko radijske postaje je v resnici obstajala zveza med Koprivčevim odredom in Kairom ter med odredom in Ličko-kordunaškim četniškim korpusom na pohodu.

Po boju pri ortneškem Starem gradu, ko je pustila Tomšičeva brigada na bojišču pet ubitih borcev, enega ranjenega pa so četniki ujeli in spustili ko je rekel, da ne želi ne v četnike ne v partizane, ampak – domov na Jesenice, je zavladovalo med onimi zapeljanimi vojaki nelagodno in mučno razpoloženje. Do sedaj še nihče od njih ni imel priložnosti, da bi videl žrtve svoje odločitve, da gre k četnikom. Na ta nevzpodbudni dogodek s padlimi partizani pa so spet prejeli od komande odgovor, ki jih je nekam potolažil, češ saj mi nikomur nič nečemo, napadli so nas partizani in mi se le branimo!

Takšno je bilo tudi razpoloženje v grčarski postojanki, ko so zaropotali 8. septembra, kmalu po večernem mraku, prvi rafali od roba gozda proti gozdni upravi in »Tschinkhljevi« gostilni. Sicer je res, da so že dva dni nazaj padli četniki v partizansko zasedo, ko je spremljal pri odhodu iz postojanke majorja Novaka cel bataljon, in tudi 7. septembra, ko je prišla obiskat sina Janeza Mencingerja iz Ljubljane zaskrbljena mati s hčerjo in ga je pregovarjala naj se vrne domov – pa je padla njena kočija kljub oboroženemu spremstvu v partizansko zasedo pri Jelendolu – vendar vsa ta opozorila niso vznemirila komande posadke, da bi ukrenila kar-

čal, da je grčarska posadka dobro oborožena in preskrbljena z vsem, tako da bi lahko vzdržali tudi mesec dni v boju, če bi bilo to potrebno.

Medtem so trije bataljoni Šerčerjeve brigade sklenili obroč okoli Grčaric, Tomšičeva brigada je držala dohode k obkoljeni postojanki od severa in zahoda, Gradnikova bataljona pa od juga in vzhoda.

Da je zapora neprodušna in da je partizanom dosegljivo z orožjem vse kar se dogaja v naselju zunaj hiš, je postalo obkoljenim jasno, ko sta hotela dva četnika po vodo k vodnjaku tik gozdarske hiše in je bil samo eden toliko pogumen, da je vztrajal v dežju krogel in prinesel v hišo zadnje vedro vode, in pa kuhar, ki se je plazil od »Tschinklja« proti drugi postojanki z zadnjim toplim obrokom hrane v vojaškem kotlu, ki ga je vlekel na vrvi privezanega za seboj.

Ko je hotel kasneje preteči pot od štaba v gostilni do gozdarske hiše se četniški kurir Mirko Marn, ga je podrl dobro merjen strel.

Vendar, večini moštva v Grčaricah še ni bilo jasno, da gre zares. Še vedno jih je držala ona tolažba, češ saj partizanom nič nečemo in so verjetno ljubosumni na nas, ker ne trpijo, da bi bila poleg njih še kakšna »narodnoosvobodilna« vojska na Slovenskem.

K tem sklepom so jih kar naprej vzpodbujali kolovodje, ki so se bali, da bi se zrahljala pri moštvu volja do tega, da bi vztrajali v postojanki, če že ne v boju.

Z nočjo pa se je razvnel pravi boj. Mitraljezi šerčerjevcev so s silovitim ognjem iz vsega orožja varovali juriš bataljonov, ki so se spustili z obrobnih

višin in iz zavetja obraščenih pobočij ter zasedali naselje, hišo za hišo in hlev za hlevom. Pri tem ni bilo nobenega odpora, ker po vasi, razen v obeh utrjenih zgradbah, ni bilo četniške posadke. Kljub temu je imela brigada nekaj žrtev.

Poveljstvo četniškega odreda je že umaknilo k sebi iz prizidka poleg štaba, kar je bilo v njem moštva, hišo pa je zaminiralo.

Štab Šerčerjeve brigade pa je zasedel Jaklitschevo hišo, ki je stala čez cesto »Tschinkhljevi« gostilni. Dlje se borci niso uspeli pretolči, ker sta bili gozdarska hiša in gostilna močno utrjeni v oknih, dohode in izhode iz njiju, (stali sta vsakebi kakšnih dvesto metrov) pa so varovali močni bunkerji in to nevarnost so krepko čutili tisti, ki so ponoči prvi jurišali. Iz oken obeh utrjenih četniških zgradb so imeli precej brisanega prostora težki in puškomi-traljezi, vsaka zgradba pa je imela tudi po eno gnezdo za lahki minomet.

Ker je kmalu po obkolitvi padel štabni kurir, sta obe četniški posadki vzdrževali zvezo samo še po morzejevih svetlobnih znakih.

Brigadni minerci so poskušali že prvo noč srečo, da bi zaminirali in spustili v zrak štabno hišo plavih, gostilno »Tschinkel«. Ker se ji niso mogli približati zaradi čistine pred njo, so vzeli kmečki voz in nanj križem naložili opeko. Voz bi porivali pred seboj in ta bi jim bil tudi za obrambni zid med miniranjem. Ko pa je bil voz naložen in minerci pripravljeni, ga niso mogli premakniti z mesta. Pre-

težak je bil. Tako je propadla ta ideja Trojanskega konja.

V predahih med valovanjem rafalov so se oglašali s partizanske strani klici na predajo, ki pa so se prevračali tudi v zmerjanje in psovanje. Nanje so četniki odgovarjali le z rafali, partizani pa so jim vračali tudi s harmoniko in petjem.

Prišlo je jutro. Navsezgodaj je četni komisar Heli-dor-Jelenc Alojz ob pozornem ogledovanju postojanke zagledal v cerkvenem stolpu opazovalca. To je brž povedal svojemu bataljonskemu komandantu Milanu-Jožetu Merlaku, ki je iz varnega kritja pomeril v cerkvene line in stolkel plavogardista.

Verjetno bi tudi ta dan, 9. september, minil kot noč, ob puškarjenju, da ni pridrel iz Mokrcu del II. bataljona Šerčerjeve brigade, ki je pripeljal s seboj protitankovski top s kakšnimi 36-imi kosi municije in ga oddal v Jelenovem žlebu brigadni patrulji, ki je tam nanj že čakala, sam pa je moral nazaj na Golo, da vzpostavi sprejemališče za najavljene novice iz ljubljanskega mesta.

Partizani so brž postavili top, ki so ga zasidrali zraven gasilskega doma, z dobrim pogledom na Tschinkhljevo hišo.

Že postavljanje topa na položaj so opazili aktivni oficirji iz obeh bataljonov pri četniškem štabu. Novica je preplašila in uresnila moštvo, pa so ga kolovodje potolažili, češ izstrelil bo nekaj granat, potem bo pa mir, ker jim bo zmanjkalo municije. S štabne zgradbe so partizane celo zasmehovali: »Kaj pa boš s tem psom?! – Pojdite z njim raje domov! Strašit vrabce!«

Se nadaljuje

Ustanovitev 2 Molniške čete

Cez dva dni je četna patrulja nedaleč od taborišča prišla dva moža in ju privedla. V četi je prevladovalo mnenje, da sta ogleduha. Zatrjevala sta, da sta iz Most in da nameravata v Bosno v partizane. To je bilo precej nenavadno in sumljivo, zato sta ostala pod stražo, dokler ni bilo po terenskih zvezah ugotovljeno, da sta poštna človeka, ki sta jo na svojo pest in brez vseh zvez mahnila v partizane. Tako sta Viki in Pepi ostala v Molniški četi. Takoj za tem pa so prek zveze z Ljubljano pričeli prihajati v četo novi borci. Med prvimi je prišel Janko Sekirnik-Simon, prišel je Ljubo Šerčer, prišla sta španska borca Nose in Mato Busič, prišel je Slavko Židanek in drugi. V tem času je četo obiskal tudi Franc Rozman-Stane.

Borci-domačini so bili polno zaposleni s preskrbovanjem, saj je vse orožje in municija pa tudi ostalo, prihajalo iz skrivališč na tem terenu.

Okrog 20. julija se je četa premaknila v novo taborišče na vzhodni strani pod vrhom Molnika; 22. julija je štela že 24 mož in tega dne je tako narastlo enoto slovesno zaprisegel predstavnik glavnega poveljstva. V dneh od 22.–26. julija je bilo reorganizirano vodstvo čete. Komandir je postal Ljubo Šerčer, politkomisar pa Slavko Židanek. Takoj 26. julija se je četa odločila za akcijo, in sicer za napad na italijansko preskrbovalno kolono, ki je z mulami dovažala proviant italijanski posadki v Podlipoglavu iz Smarja na Dolenjskem prek vasi Repče in Brezje. Ta posel je običajno opravljalo kakih 12–15 mož italijanske kraljevske vojske, zato je v napad krenil en sam vod; vodil ga je Ljubo Šerčer, ki je napravil zasedo Italijanom na poti med Podlipoglavom in Brezjem. Šerčer se je odločil, da bo sam, samo z revolverjem zaustavil čelo kolone in Italijane pozval k predaji. Če bi šlo vse po načrtu, bi Šerčer tako dejanje gotovo plačal z glavo. Do take čudne odločitve je prišlo zato, ker je bilo v četo zaneseno zmotno mnenje, da je italijanska vojska – razen fašistov – zaradi dolgoletnega bojevanja v Abesiniji, Španiji in Grčiji, zaradi nezaupanja fašistov, dolgega staža pod orožjem itd. tako demobilizirana, da je potreben samo poziv na predajo, pa bodo vojaki orožje odvrgli.

Iz takih pojmovanj in ocen je nekaj dni pred tem napadom v vodstvo čete prišlo do sklepa, naj bi četa stopila v »parlamentarni« stik z Italijani, da bi videli kaj mislijo o tem. Prek terenskih zvez je bil stik vzpostavljen s tremi Italijani iz vrst »finančne straže« v postojanki »Pri Glastovcu« v Zadvoru. Ti trije Italijani so bili res protivnojo razpoloženi in kot vojaki nezadovoljni. Za razgovor z njimi sta bila iz čete določena španski borec Mate Busič, ki je znal italijanski in domačin Miha Berčič, bil pa je pozno popoldne v hiši delavca Antona Kocjančiča v Zadvoru (Zabja vas) tik ob cesti, ki pelje v Podmolnik. Ta sestanek z Italijani seveda ni dal nikakršnega rezultata, kajti Italijani si niso mogli zamišljati nikake druge družbene ureditve kot fašistične, glede na vojne pa so bili prepričani, da jo bodo dobili. Sestanek je bil razmeroma hitro zaključen, kajti nepričakovano je prišla po cesti skupina kakih 20 Italijanov z dvema mulama in oba partizana sta že mislila, da sta padla v naprej nastavljeno past. Bila sta sicer oborožena s pištolami in bombami, toda ker je hiša stala na planem, bi ob morebitni obkolitvi skoraj ne bilo upanja za rešitev. Toda že kratek pogled na Italijane-sogovornike – ju je prepričal, da so ti še bolj nervozni kot ona dva. Italijani so po cesti odšli dalje, brez rezultata pa je ostal razgovor z Italijani...

Tistega dne – 26. julija – ko je vod Molniške čete krenil v zasedo, pa je bila italijanska transportna kolona ojačena in je štela kakih 40 mož. Ko je prišla v zasedo in preden je bilo dano povelje za ogenj, pa se je nekemu partizanu sprožila puška. V italijanski koloni je nastala zmeda. Razkropili so se in neorganizirano streljali na vse strani. Ker je presenečenje propadlo, se je zaseda umaknila, le borec-domačin, ki je bil v zasedi – zaščitnici proti Podlipoglavu, je težje ranil italijanskega podoficirja.

Akcija vojaško sicer ni uspela, toda zaradi nje in zaradi drugih akcij v okolici tega področja se je nekaj dni pozneje italijanska posadka v Podlipoglavu umaknila in vse do konca vojne ni bilo v tej vasi sovražne postojanke. Verjetno je bil to prvi primer v tedanji Ljubljanski pokrajini, da so Italijani pustili postojanko zaradi partizanskega pritiska.

Po navodilih poveljstva v Ljubljani pa se je naslednjega dne – 27. julija – četa na Molniku priključila tudi Zaloška skupina (8 mož, ki jih je vodil Franc Mazovec-Risto). Prvi člani te oborožene skupine so se zbrali že v začetku junija 1941 v Kašeljškem hribu nad Mazovecovo domačijo. V začetku julija je skupina štela že 12 mož, oboroženih z dvema strojnicama, puškami, revolverji in bombami. Skupina je bila preko rajonskega komiteja povezana s poveljstvom v Ljubljani in čakala na povelje za pričetek oboroženih akcij. To prvo partizansko skupino v tedanji poljski občini, je obiskal tudi sekretar CK KPS Tone Tomšič.

Se nadaljuje

MILAN GUČEK

2

GRČARICE Šerčerjeva je zlomila vrat plavi gardi

koli za večjo varnost. Vse to je neosveščene vojake še bolj utrjevalo v prepričanju, da njihova vojska partizanom ni sovražna.

Pred večerom 8. septembra se je zgodilo še nekaj, kar jih je potrdilo v tem prepričanju. Še v jutranjem mraku tega dne je šla na obhod proti Gotenici in v zasedo redna patrulja, ki jo je vodil France Mihelič, eden od najbolj upoštevanih kolovodij, znan pod prikritim imenom »Balant«. Njegov oddelek je naletel že na eno prvih zased Šerčerjeve brigade, ki je pravkar sklepala obroč okoli Grčaric. Zaseda s težkim mitraljezom, vkopana za zasilnim zakloniščem pa je – spala.

Balantova patrulja jo je pustila spati in se je brž vrnila v postojanko in o svoji »najdbi« poročala štabu.

Sedaj, po vrnitvi Balantove patrulje pa je bila ukazana v Grčaricah stroga pripravljenost. Ko so proti jutranjemu »odkritju« nato poslali še eno patruljo, ki jo je vodil četnik Marjan Končan-Sever od Litije, jo je že prestregel partizanski rafal zbujeje zasede, čim so se pokazali iz vasi. Ker nekdo od četnikov ni strelom verjel in se je obiral, ga je zadel v glavo kamenček, ki se je odbil ob strelu od hišnega zidu.

Navsezgodaj zjutraj 8. septembra je ušla obkolitvi tik pred sklenitvijo obroča, pa ne da bi za to sploh vedela, ona skupina napol oboroženih četnikov na obeh vozovih, ki jo je videl Joki in ki jo je vodil neki major Vojić. Ta se je spotoma s svojimi bojovníki oglašil še v Dolenji vasi, kamor je imel vedno do-stop, kljub temu da so vas zasedli Italijani in belogardisti. Belogardističnemu komandantu je poro-

Zgodba Mravljetove Marije

»Velikokrat sva šla z možem lačna spat, samo da sva nasitila naše fante...«

Bila sem še zelo majhna, ko so mi starejši pripovedovali o Nemcih, vojni. Takrat sem mislila, da je to grda pravljica s srečnim koncem: sovražnik je odšel in mi živimo v miru. Danes vem, da je bila to boleča resničnost. Terjala je mlada življenja, polna upov in načrtov. Umirali so po gozdovih, daleč od doma, fantje in dekleta mojih let. Kako kruta, neumna igra odraslih je vojna! Kako naj razumem, da je neke davne pomladi odšel od doma mlad fant in se ni vrnil nikoli več? Pa ne mislite, da sem se lotila pisanja kar tako, da bi razmišljala. Ne. Rada bi vam povedala zgodbo nekega življenja, njegove utrinke.

Prisluhniti pripovedi o Mravljetovi Mariji:

Rodila se je kmečkim staršem in kmetica je ostala vse življenje. Takrat, ko se je poročila in rodila sina, se je kmalu začela vojna. Tudi sinu, še dojenčku, ni prizane-

sla. Ob nekem bombnem napadu ga je mati vzela v naročje in tekli so v zavetje. Bomba je padla zelo blizu in, četudi ga je mati krila s svojim telesom, ni prenesel tako močnega zvoka. Ostale so posledice, ki ga spremljajo še danes.

Velika bolečina je bila to za mater. Malokdo je lahko razume. Najbrže samo tisti, ki jim je vojna zaznamovala otroke.

No, povrnimo se k Mravljetovi Mariji. Najbrž ni slovenskega borca, ki bi ne poznal Žirovskega vrha! Tu je žive la žena, o kateri pišem in na Riglici se je reklo po domače njihovi kmetiji. Že v prvih vojnih letih so se v hiši ustavljali partizani. Shramba je bila večkrat prazna kot polna, vendar se je za utrujene fante vedno kaj našlo. Ni bilo lahko. Zaradi negotovosti in strahu pred izdajo, ki je prežala od vsepovsod. V Gorenji vasi, ki leži ob vznožju Žirovske-

ga vrha, je bila znana belogardistična postojanka. Vedela sta, da postavljata v nevarnost svoje življenje, ko sta dovolila, da bo v njihovi hiši kakšen pomemben sestanek. Mravljetova mama je za take sestanke pripravila sobo. Zakurila je peč, skuhala žgance in mleka prilila. Pa tudi pazila je, da jih ne bi presenetil sovražnik.

»Velikokrat sva šla z možem lačna spat, samo da sva nasitila naše fante,« je rekla. »Ni bilo težko, saj sem vedela, da ne trpi samo moja družina – in za svobodo smo se borili. Hudo je zdaj. Veste, ne priznajo mi sodelovanja v narodnoosvobodilnem boju. A mi ni žal tistih štirih let. Dala sem jih domovini.«

Ničkolikokrat je pisala na skupščino občine Škofja Loka. Navedla je tri priče, a so zahtevali še druge, prvoorce. Ni jih mogla najti. Večina prvoorcev v Žirovskega vrha

je padla med vojno, drugi so pomrli v svobodi. Mrtvi pa ne govorijo. »Ko bi mi priznali vsaj zadnji dve leti.«

Spet so tu spomini: Nekoč je pripravljala fantom hrano in v kuhinji je bila, ko je potrkalo. Odreveneli smo od strahu. Partizani so vzeli orožje in pripravili bombe.

»Poskusimo skozi okno! Drugod ni rešitve. Srečno!« je šepnil eden izmed njih.

Takrat so se odprla vrata in bila sta kurirja. Takrat je prvič občutila, kako je če ti smrt podaja roko... »Leta so prinesla tudi bolezen in rada bi, da ji priznali vsaj zadnji dve leti,« ponovi. »Zdravila so draga, denarja pa ni.«

Taka je zgodba Mravljetove Marije s kmetije na Riglici v Žirovskem vrhu. Morda ji bo lahko kdo pomagal?

BRANKA ŠEMROV
Gimnazija
Jesenice

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

»Dolgo že prebiram TV-15 in posebno mi ugaja mladinska stran,« piše Branka Šemrov. »Odločila sem se, da tudi sama nekaj napišem.« Šele šestnajst let je za njo, kot pravi. Šestnajst srečnih let, brezskrbnih in polnih igrivosti. Pa ji je hudo, ker je hudo Mravljetovi Mariji. In zato se je oglasila.

Tako se je predstavila gimnazijka z Jesenic.

Tvoj sestavek, draga Branka, smo poslali ZZZB NOV Škofja Loka z enim samim vprašanjem: Kako je s priznanjem sodelovanja med narodnoosvobodilnim bojem, za katerega je prosila Marija Mravljetova z Žirovskega vrha?

Zvedeli smo, da omenjeni tovarišici priznanje sodelovanja med narodnoosvobodilnim bojem ni bilo odklonjeno, pač pa so jo prosili za dodatne izjave pri enega izmed prvoorcev oziroma organizatorjev vstaje v teh krajih. (To so pravila, ki veljajo za vse prosilce!) Prosili so jo tudi, da prošnjo dopolni ter delo med vojno podrobneje opiše. Ko jim bo tovarišica Marija to poslala, bo komisija njeno prošnjo in izjave priče ponovno obravnavala.

Upam, da je Mravljetova Marija z Žirovskega vrha to že storila! In če ni, ji bo morda zdaj, pa objavi tvojega zapisa, kdo pomagal.

Za majhen oddih:

Na fotografiji sta sedemletna Erna, ki bo to jesen prvič prestopila šolski prag in dvanajstletni brat Igor Dolinar. Bila sta med najmlajšimi udeleženci proslave dneva vstaje slovenskega naroda na Blegošu.

Bi, draga Erna in dragi Ivan, o stricu – padlem partizanu – napisala nekaj vrstic. In tudi fotografijo pošljita.

Milena

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRA

Na začetku vojne

»Ne, dokler imam puško, se vas ne bojim,« je rekel stari ata. »Če jo vržem, sem pa na slabšem.«

»Vrnite se na domove, ohranite mirno kri, tuji prihajajo v našo deželo, vse se bo srečno končalo!« je oznanjala po radiu predvojna jugoslovanska vlada. Toda ljudje so se zbirali po mestih in vzklikali: »Bolje rat, nego pakt! Bolje grob, nego rob!« (To je bilo 27. marca, vojna se je začela 6. aprila.)

Rezervisti so bili poklicani v kasarne. Moj stari ata je dobil poziv za Velike Lašče. Njegov polk je korakal s položaja na položaj, iz Velikih Lašč v Žužemberk in od tu v Trebnje. Iz Trebnja so se spet vrnili v Velike Lašče. Nemci so že pri Mariboru prodrli v Jugoslavijo. Vse je bilo v napetosti. (Dne 17. aprila je kapitulirala jugoslovanska vojska. Pri nas so Italijani zasedli kraje južno od Save že 11. aprila.)

Bilo je 10. aprila. Ko je polk prišel v Žužemberk, so zapazili ognje. Komandant polka jim je rekel: »Vse je izgubljeno! Voja-ki, pojdite, kamor hočete!

Lahko vzamete tudi orožja, če ne, ga vrzite v ogenj!« Stari ata je vzel puško in trideset nabojev. Vojaški so se razšli na vse strani. Ko so se pomikali proti domu, jih je zaustavil rezki: »Stoj!« Na vzpetini se je prikazal major, s pištolo v roki. Močni Srb jih je pogledal izpod čela: »Kam vojska, kdo vam je dovolil?« »Komandant polka!« je zadonel odgovor. Major je pogledal, stopil z vzpetine in iz vasi telefoniral v Žužemberk. Zveza je bila pretrgana. Spoznal je, koliko je ura. Stekel je v Žužemberk.

Stari ata je nadaljeval pot proti domu. Zapazil je voz in prisedel. Kmalu je spoznal, da so to Kočev-vari, pristaši Nemcev. Bal se je napada.

V Kočevju so pred nje-ga stopili trije mladeniči: »Vrzi puško, predaj se!« je rekel eden izmed njih. »Ne, dokler imam puško, se vas ne bojim. Če jo vržem, sem pa na slabšem!« Hoteli so ga razoro-žiti, a se ni pustil. Odnese-

je le nekaj prask in strgan rokav. Dne 18. aprila je prišel domov, v Potok. Domači so ga bili zelo vesel.

Tri dni po njegovi vrnitvi je v Faro prišel major, ki jih je v Žužemberku ustavil. S seboj je pripeljal četo vojakov, Srbov, ki so se hoteli vrniti domov. Ker niso poznali kraja, so se zgubili. Bili so že pošteno lačni in so po hišah prosili kruha. Ljudje so mislili, da so četniki in so javili na Hrvaško. In z avtomobilom so se pripeljali ustaši. Vojaški stare Jugoslavije so jih napadli in nekaj tudi ubili. Srbi so se nato odpravili naprej proti domu.

Stari ata, ki je edini od vaščanov prinesel domov puško, je hitel z vaščani v potok streljat ribe. Toda nekdo ga je izdal in Italijani, ki so zasedli Brod, so prišli po puške. Grozili so nam s požigom hiše in z ustrelitvijo. Hočeš-nočeš, moral jim je dati puško in nekaj nabojev, ki so mu še ostali. Toda Italijani s

tem niso bili zadovoljni. Preiskali so vso hišo in gospodarska poslopja, toda nič niso našli. Od takrat so ga imeli vedno na piki.

Tako so ga tudi leta 1942 internirali v Padovo v Italijo. Tam je našel majorja, s katerim sta se srečala v Žužemberku. »Ej, tovariš, kaj smo doživeli,« je rekel. »Do zdaj smo odmetavali kruh, zdaj pa ga bomo še lačni. Ej, ej!« V internaciji je bilo hudo. Dobili smo koščke kruha in vroče vode, v katero so dajali travo. Hrano, ki so jo pošiljali domači, pa so v glavnem pojedli Italijani.

Po kapitulaciji Italije se je stari ata vrnil domov. Major se je odpravil v Srbijo. Na poti so ga Nemci ustrelili.

Tako je končal ta hrabri major.

MATJAŽ JAKŠIČ, 2. razred
Osnovna šola Vas-Fara, Vas-Fara

Ni še pozabljen, Andrej Rot!

Letos decembra bo minilo štiriintrideset let, kar je v boju za svobodo padel Andrej Rot. Doma je bil v Pljužni pri Bovcu. Rodil se je 3. decembra 1901 in je stric moje mamice. Bil je v Gradnikovi brigadi. Pokopan je v skupni grobnici v Gorenji vasi nad Škofjo Loko. Doma je bila žena Fanika z osem mesecev starim Marjančkom in večjima Andrejem in Elzo. Zaman so ga čakali.

Ni še pozabljen, Andrej Rot! Naj mu ptice ponese pozdrave iz domačega kraja, ki ga je imel tako rad. In pozdrave njegovih najbližjih.

KRISTINA PAVLOVIČ
Osnovna šola »Tone Seliškar«, Cerklje ob Krki

Mladim zavidam njihovo moč

»Da, mislim, da sem bil takrat najstarejši partizan Tomšičeve brigade, skoraj štirideset let sem imel. Tisto burno obdobje mojega življenja se je začelo v diverzantski skupini Petra Jernejca, v skupini imenitnih fantov s Krškega. Proti koncu julija v letu 1941 je gestapovcem uspelo skupino, razen mene in še enega tovariša, poloviti. Mene so izvovali dva meseca kasneje, a so bili spet prepozni. Ostale iz naše skupine pa... pri Brezicah so jih ustrelili.

Bežal sem, kaj bi izbiral besede. Bežal sem čez takratno nemško-italijansko mejo v Kostanjevico pa v Novo mesto in v Ljubljano. Tudi v Želimirju sem bil nekaj časa; do dne, ko je Daki s svojimi fanti napadel v tem kraju italijansko patroljo. Tistega dne sem odšel s še nekaj domačini med partizane. Ne dolgo za tem je nastala tista znana fotografija iz Zapotoka, na kateri sem kot partizan proletarskega bataljona. Iz želimirjske čete je bil najprej ustanovljen peti notranjski bataljon in iz tega se je ustanovil prvi proletarski bataljon. Po mojih zapiskih je bilo to 13. junija. Tod sem že imel posamezne obveščevalne in preiskovalne naloge. Vidite, partizansko sodstvo se je zanetilo že zelo kmalu. Spominjam se, da smo bili s prvim proletarskim bataljonom na Polzevem, ko se nam je pripeljal vohun. Prijeli smo ga in zaslišali, on pa se je izgovarjal, da nabira gobe in to v času, ko jih sploh ni bilo. S pomočjo obvestil s terena smo dognali za koga gre.

Ob ustanovitvi Tomšičeve brigade sem stopil v njene vrste, oktobra 1942 v vrste Belokranjskega odreda in od tam... Tudi v Tomšičevi brigadi sem bil obveščevalec pa nekakšen administrator, tak, s pisalnim strojem, ki ga je bilo seveda treba tudi prenašati. Ne vem zakaj, toda kadar sem omenil ta pisalni stroj, sem se vselej spomnil na dva mitraljeza iz Tomšičeve brigade; eden je bil doma s Kodeljevega in drugi z Golega. Sovražniku sta bila strah in trepet. Jaz pa, zdelo se je, da bom vselej ostal bolj več administracije kakor orožja.

V ognju? Seveda sem bil tudi v ognju. Kdo ve kolikokrat mi je pošteno gorelo za petami. Človek je v tako posebnih okoliščinah pripravljen na vse, tudi na to, da ga lepega dne postavijo za - sodnika.

Po razpadu italijanske vojske sem prišel v Kočevje, kjer mi je izročil Zoran Polič dekret za sodnika kočevskega sodišča, ki je dobilo svoje prostore v gradu. Bilo je to redno vojaško sodišče, ki mu je takrat predsedoval Franc Pirkovič. Poleg mene je bil sodnik tod še Marjan Vivoda. Imenovani smo bili za posebne zadeve; obravnavali smo sovražnike našega ljudstva in ljudske oblasti. Delo ni bilo lahko. Odgovornost je bila velika. Odločiti nekaj v imenu ljudstva je velikanska obveznost. In zdaj vam lahko zatrdim z največjo mero iskrenosti, da so bile naše preiskave v sodnem postopku, da je bilo naše partizansko sodišče, da je bilo naše delo eno samo spoštovanje resnice in pravice. Kljub pomanjkanju časa smo si ga vselej vzeli toliko, da resnica ni mogla imeti priokusa naše slabe vesti. Prav tak kot danes je bil obdolženec najprej v preiskovalnem postopku, prav tako je bila sestavljena obtožnica. Področno sodišče je obsodbo sporočilo višjemu vojaškemu sodišču, ki je lahko zahtevalo ponoven postopek ali pa je sodbo spremenilo.

Kako strogo je bilo naše partizansko sodišče? Predvsem je bilo pošteno in ljudsko, bilo je pravično in človeško.

V Kočevju sem opravljal sodniško obveznost do nemške ofenzive, ko smo se umaknili v Rog. Po ofenzivi sem bil dodeljen na notranjsko sodišče v Stari trg pri Ložu in od tam v belokranjsko sodišče v Črnomelj. Naj naredim kratek skok pa povem, da sem ustanovil za tem v Biogradu na moru vojaško sodišče, da sem bil v Trstu pri varnostno obveščevalni službi, da sem v Gorici organiziral vojaško sodišče, prav tako v Ajdovščini...

Sodniške dolžnosti na vojaškem sodišču sem opravljal tudi nekaj časa po vojni, upokojil pa sem se kot uslužbenec republiške kontrolne komisi-

je. Preverjali smo delo posameznih podjetij, organizacij in ustanov.

Vse pogosteje se mi zdi, da mi ni nikoli uspelo priti iz partizanske kože. Tudi si nisem tega prizadeval. V tistem našem partizanskem obdobju sem pridobil najlepše kreposti, s katerimi se lahko človek pohvali, poglobil sem občutek za natančnost in pravičnost. Z neodgovornostjo se nisem in se ne bom nikoli sprijaznil. Slednje pa v današnjih časih pogosto srečujem. Prenekateri vse premalo spoštujejo delo. Na kar najlažji način bi radi prišli do rezultatov dela, včasih niti ne njihovega. Na tem področju moramo nadaljevati z našo revolucijo. Saj človek je vesel udobja in visokega standarda, ampak v življenju je še toliko tega, kar lahko človeka bogati in osrečuje.

Sprašujete me po sreči? Naj rečem, da je na sploh naše življenje sreča? Zdaj mislim na Krško, na očeta usnarja. Nezakonski otrok sem bil. To pa je v tistih časih pomenilo, da je bil otrok daleč od sreče, pa še oče mi je zelo kmalu umrl. Imel sem pa nekaj drugega - voljo. Končal sem gimnazijo in se za tem zrinil med uradnike.

Srečen sem bil med partizani. Sreča je bil vsak, še tako majhen uspeh. Uspehov pa je bilo toliko, da lahko mi, starejši partizani, zadovoljno živimo že ob spominu nanje.

Vsa leta po vojni živim v Ljubljani. Zdaj sem sam, sam v mojem stanovanju. In povem vam, da imam sam s seboj kar precej dela. Najbolj vesel sem, kadar stopim na svoj vrt, med gredice in rože.

Včasih pravi ta ali oni, da človek postane z leti otročji; mislim, da se zna le otroško razveseliti tudi na videz nepomembnih stvari, da se zna prav tako razžalostiti in da je sem in tja nejevoljen, ker ga zapuščajo moči. Spraševali ste me po sreči - sreča je, delo. Če kaj, potem mladim zavidam njihovo moč. Če bi bil še enkrat mlad...!

Silvo Teršek

Ivo Vanič-Krški

Velja se zamisliti

Ko po svetu milijoni ljudi trpijo veliko pomanjkanje in umirajo od lakote, smo pri nas lahko večkrat priča tudi takšnim prizorom, ki jih ponazarja fotografija. Veliki kosi kruha skupaj s plastičnimi kozarci izgorevajo... Še bolj žalostno pa je to, da je nastala ob velikem ljudskem zborovanju, ki je bilo posvečeno obujanju revolucionarnih tradicij našega narodnoosvobodilnega boja. Kje je torej naša zavest? Ali smo res že pozabili, kolikokrat so bili borci naše revolucije presrečni, če so dobili po nekajdnevem gladovanju v roko vsaj skorjico kruha. Ali pa na

primer, kaj je grizljaj kruha pomenil internancem? Čas, ki nas ločuje od tistih dni, še ni tako odmaknjen, da bi na to že lahko pozabili. Ali ne?

DARKO NARAGLAV
TV-15 - 31. avgusta 1978

Hvala jim, naj še pridejo!

Mentor tehnično-sanitarne enote brigade Rdečega križa Slovenije dr. Josip Rapotec pa pove nekaj števil: »Brigadirji so odkrili 620.00 m² strešnih površin in uporabne strešnike deponirali, porušili so 920.00 m³ kamnitih zidov starih dotrajanih hiš, ki so bile nevarne za vse vaščane ter ostale obiskovalce vasi Kozjane, zgradili so suho stranišče, sezidali ograjo pri vaškem koritu, odstranili in deponirali 1100.00 m² strešne in stropne konstrukcije, izkopali 55.00 m kanalov, uredili prehode čez odprte kanale itd. Vrednost vseh izvršenih del znaša 441.560,00 din.

Za realizacijo programa je tehnična enota porabila 1382.00 efektivnih ur, za isto opravljeno delo pa bi z upoštevanjem povprečne norme v gradbeništvu bilo potrebno kar 4386.00 delovnih ur, torej so brigadirji dosegli 317,36%. Brigadirji so izredno udarništvo res zaslužili! Na njihovih obrazih je bilo videti zadovoljstvo, da so temu revnemu področju Slovenije nekaj zapustili. Da jim Brkinci pravijo: »Hvala vam, še pridite!«

MLADINA - 24. avgusta 1978

Kmetova perspektiva

Milan Kučan, predsednik skupščine SR Slovenije, ob otvoritvi sejma v Gornji Radgoni:

- Združevanje kmetov, njihovega dela in sredstev, vključno z zemljo, je postalo objektivna ekonomska nujnost. Kmetija, tudi modernizirana in usmerjena, ki sicer omogoča večjo produktivnost, lažje delo in večji dohodek, ne more iti v korak z razvojem tehnologije brez vključevanja v procese združevanja in dohodkovnega povezovanja, ker je njena uporaba na

majhnem zemljišču neracionalna, dohodek majhen in zato razvoj in perspektiva, zlasti za mladi rod, neobestavna.

Modernizirana kmetija je dobra podlaga za prostovoljno povezovanje in združevanje na osnovi ekonomskega interesa kmeta, ki ob dobri strokovni pomoči omogoča večjo proizvodnjo in dohodek, lažje in sodobnejše življenje s krajšim delavnikom, tedenskim in letnim oddihom. Individualna kmetija je objektivno omejitveni faktor razvoja proizvodnih sil in proizvodnih sredstev, ker narekuje uporabo tehnologije, način proizvodnje, gospodarjenje, pa tudi sam način življenja in odnosa na vasi. Zato vse bolj prodira spoznanje, da je modernizirana kmetija v bistvu modernizacija delovnega mesta za kmeta in člane njegove družine, ki ostajajo na zemlji...

VEČER - 22. avgusta 1978

Borci kot primer

Mestna organizacija ZZB NOV v Banskem Despotovcu je že dolgo najbolj aktivna mestna organizacija. Iz razgovora z njenim predsednikom Milošem Kontićem smo zvedeli, da šteje ta organizacija 250 članov in da so prav vsi včlanjeni v Titov sklad za stipendiranje delavcev in njihovih otrok. Posebno velik prispevek so dali borci pri izgradnji novih objektov v svojem mestu. V enotah civilne zaštite in teritorialne obrambe je angažiranih 120 članov mestne organizacije ZZB NOV.

4. JUL - 15. avgusta 1978

Človek človeku...

Inženir Hazmi Mikolovci, predsednik poslovnega odbora Trepče, je v intervjuju za »Politiko« pred kratkim izjavil: »Če ne bomo naredili resnejšega preobrata v zavesti ljudi, v njihovem odnosu do dela in nalog, ne moremo pričakovati uspeha v nadaljnjem razvoju.« Pri tem, razumljivo, misli predvsem na svoj kolektiv.

Dobro je, da je to vprašanje zavesti na ta način podčrtal gospodarstvenik, inženir, človek tehnike in tehnologije, a ne, na primer, neki filozof, sociolog ali politolog. To vprašanje je brez dvoma potegnil iz same prakse, iz realnih odnosov ljudi, a ne iz knjige in političnih studij. Dobro je, da je bilo to stališče izrečeno v tem času, ko bo treba očitno mnoge stvari v družbi temeljiteje začeti od same osnove.

POLITIKA - 23. avgusta 1978

Oživimo nove vrednote

Sekretar predsedstva CK ZK Slovenije Franc Šetinc o nekaterih dilemah v kulturi:

- Zveza komunistov, vsak njen član, mora podpirati akcijo za knjigo. Znan je podatek, da pride v Slovenijo poldruga knjiga na prebivalca. To je zelo malo. Samoupravne razsežnosti kakovosti našega samoupravljanja bomo morali utemeljevati tudi s temi kazalci in ne le s tem, koliko ljudi je vključenih v razne samoupravne oblike, delegacije itd. Pravi kazalec samoupravljanja naj bo tudi, koliko dobrih knjig preberejo naši ljudje.

KOMUNIST - 25. avgusta 1978